

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
CHIANG RAI RAJABHAT UNIVERSITY

วารสารฟ้าเหนือ

Fa Nuea Journal

ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 ประจำเดือน มกราคม - มิถุนายน 2558

Vol. 7 No.1 January - June 2015

ISSN : 1906 - 5329 (Print)

ISSN : xxxx - xxxx (Online)

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
FACULTY OF HUMANITIES CHIANG RAI RAJABHAT UNIVERSITY

ที่มา : ภาพถ่ายหน้าปก ภาพถ่ายประกวดพ็อบเต็ม จากงาน "สืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น" <http://www.bloggang.com>

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

วารสารฟ้าเหนือ

ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 ประจำเดือน มกราคม-มิถุนายน 2558

Fa Nuea
Journal

FACULTY OF HUMANITIES CHIANG RAI RAJABHAT UNIVERSITY

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

วารสารฟ้าเหนือ

ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2558

ISSN : 1906-5329 (Print) ISSN : xxxx-xxxx (Online)

Faculty of Humanities Chiang Rai Rajabhat University

เจ้าของ	คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย 80 หมู่ 9 ต.บ้านดู่ อ.เมือง จ.เชียงราย 57100 โทรศัพท์ 0-5377-6013 โทรสาร 0-5377-6025 E-mail : fanuea.crru@gmail.com	
วัตถุประสงค์	เพื่อตีพิมพ์และเผยแพร่ผลงานวิชาการและผลงานวิจัยในสาขาวิชามนุษยศาสตร์ ในด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี ปรัชญาและศาสนา ภาษาและภาษาศาสตร์ วัฒนธรรมและประเพณี วรรณคดีและวรรณกรรม ศิลปะ ดนตรี และการแสดง และสาขาวิชาสังคมศาสตร์ ในด้านสังคมศาสตร์ สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา การพัฒนาสังคมและชาติพันธุ์ศึกษา	
กำหนดเผยแพร่ปีละ 2 ฉบับ	ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม	
ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทศพล อารินิจ อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุทัศน์ คล้ายสุวรรณ คณบดีคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย อาจารย์ ดร.อนันต์ แก้วตาดีบ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย	
บรรณาธิการ	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศรชัย มุ่งไธสง	
ผู้ช่วยบรรณาธิการ	อาจารย์ ดร.สหทัยา สิทธิวิเศษ	
กองบรรณาธิการ	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กรัณศุภมาส เอ่งฉ้วน รองศาสตราจารย์ ดร.สรบุศย์ รุ่งโรจน์สุวรรณ อาจารย์ ดร.ณัฐพล สันธิ อาจารย์สมประสงค์ แสงอินทร์ อาจารย์พรหมมินทร์ ช่งสิริศักดิ์ อาจารย์จรงค์ษ์ มณีวรรณ	ประธานกรรมการ กรรมการ กรรมการ กรรมการ กรรมการ กรรมการ

	อาจารย์กรชนก นันทกนก	กรรมการ
	อาจารย์พรเทพ สุวรรณศักดิ์	กรรมการ
	อาจารย์วรพล ฐปมงคล	กรรมการ
	อาจารย์วีรชัย พันธุ์สีบ	กรรมการ
	อาจารย์อรัญชัย ชันโท	กรรมการและเลขานุการ
ฝ่ายจัดการ	นายเฉลิมพล ใจชุ่มเต็ม	ประธานกรรมการ
	นายเอกสิทธิ์ สะอิ่งแก้ว	กรรมการและเลขานุการ

กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ	ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.สุวิไล เปรมศรีรัตน์
	ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.มนัส สุวรรณ
	ศาสตราจารย์อัจฉรา ชีวพันธ์
	ศาสตราจารย์ ดร.Li Yinsheng
	ศาสตราจารย์ ดร.Chen Ronglin
	รองศาสตราจารย์ ดร.ประจักษ์ สายแสง
	รองศาสตราจารย์ ดร.สมพงษ์ วิทยศักดิ์พันธ์
	รองศาสตราจารย์ ดร.ทรงศรี สรณสถาพร
	รองศาสตราจารย์ ดร.สีห์กุล กรรต์นเสถียร
	รองศาสตราจารย์ ดร.วิภาวรรณ อยู่เย็น
	รองศาสตราจารย์ ดร.ประเทือง ทินรัตน์
	รองศาสตราจารย์ ดร.พนอเนือง สุทัศน์ ณ อยุธยา
	รองศาสตราจารย์ศรีวิไล พลมณี
	รองศาสตราจารย์อรพัช บวรรักษา
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กุลสิรินทร์ อภิรัตน์วรเดช
	อาจารย์ ดร.ถนอมวงศ์ ถ้ายอดมรรคผล
	รองศาสตราจารย์ ดร.สรบุศย์ รุ่งโรจน์สุวรรณ
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กรัณศุภมาส เอ่งฉ้วน

ออกแบบและพิมพ์ที่ ร้านสินอักษรการพิมพ์ 888
188 หมู่ 3 ต.ท่าสาย อ.เมือง จ.เชียงราย 57000 โทรศัพท์ 08-9435-0866

-
- บทความทุกเรื่องในวารสารได้รับการประเมินและตรวจคุณภาพโดยผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review)
 - ทักษะและข้อคิดเห็นของบทความที่ปรากฏในวารสารฉบับนี้เป็นของผู้เขียนแต่ละท่าน ไม่ถือว่าเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ
 - สามารถดาวน์โหลดเงื่อนไขการส่งและรูปแบบบทความ ได้ที่ <http://research.crru.ac.th/fanuea/>

สารบัญ

วรรณกรรมล้านนา: ความเชื่อเรื่องขวัญและพิธีกรรมเรียกขวัญของชาวล้านนา <i>Yangwon Hyun</i>	2
Lanna Literature: Lanna People's Beliefs in Khwan and Reakkhwan Ceremeny <i>Yangwon Hyun</i>	
กลวิธีการสอนวิชาภาษาอังกฤษเฉพาะกิจเบื้องต้นตามทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์: กรณีศึกษา นักศึกษาโปรแกรมวิชาภาษาอังกฤษ แขนงวิชาภาษาศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ <i>วรพล ฐูปมมงคล</i>	16
Teaching Methodology for ESP under the Theory of Constructivist: A Case Study of English Major Students, Linguistics Field, Faculty of Humanities, Chiang Rai Rajabhat University <i>Worrapol Toopmongkol</i>	
从文化语言学角度探析《水浒传》中歇后语的文化内涵 Explore and analysis on the cultural connotations of two-part allegorical sayings from The Water Margins <i>张鑫 田书慧</i>	27
“得了(liǎo)”类结构式的词汇化过程考察” Lexicalization of “De liao” Construction Group <i>王威慧 北京语言大学</i>	36
泰国学生汉语词汇习得偏误类型及其原因分析 Error type Analysis and reasons of Chinese Vocabulary Among Thai Students <i>[泰国] 许美玲</i>	52
试论对泰汉语教学中的词语释义方法 New Approach on Teaching Chinese Semantics to Thai Students <i>[泰国] 林文贤</i>	66

บทบรรณาธิการ

จากจุดเริ่มต้นเมื่อปี พ.ศ. 2552 ปณิธานของคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏที่จะรวบรวมองค์ความรู้ทางด้านภาษาและวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่และเขตภาคเหนือเพื่อเผยแพร่ไปทั่วประเทศ นำไปสู่การจัดทำวารสารวิชาการประจำคณะมนุษยศาสตร์ในชื่อ “ฟ้าเหนือ” กองบรรณาธิการได้จัดทำวารสารอย่างต่อเนื่องเป็นต้นมา จนกระทั่งปี พ.ศ. 2558 กองบรรณาธิการตระหนักถึงการเปิดกว้างเพื่อรับบทความวิชาการและบทความวิจัยจากทั่วประเทศมาตีพิมพ์ และขยายขอบเขตไปยังการรับบทความจากนักวิชาการและนักวิจัยต่างประเทศ นิยามของชื่อฟ้าเหนือจึงเปลี่ยนแปลงไปสู่ความหมายว่า **องค์ความรู้จากในประเทศและต่างประเทศที่เผยแพร่มาจากเหนือสุดของประเทศไทย**

ช่วงรอยต่อจากฉบับปีที่ 6 สู่ฉบับปีที่ 7 กองบรรณาธิการมีความจำเป็นต้องเว้นระยะการตีพิมพ์ออกไป เพื่อวางแผนและดำเนินการปรับวารสารเข้าสู่รูปแบบ E-Journal อันจะช่วยเพิ่มช่องทางในการเข้าถึงความรู้ของวารสารฟ้าเหนือในรูปแบบออนไลน์ บัดนี้เว็บไซต์วารสารฟ้าเหนือสำเร็จเรียบร้อยลงด้วยดี ท่านสามารถเข้าไปเยี่ยมชมและอ่านบทความวิชาการที่น่าสนใจได้ที่ <http://research.crru.ac.th/fanuea/>

วารสารฟ้าเหนือ : ฉบับที่ 1/2558 ปีที่ 7 มีบทความเด่นในฉบับ คือ บทความเรื่อง **ความเชื่อเรื่องขวัญและพิธีกรรมเรียกขวัญในวรรณกรรมล้านนา** โดยนางวอน ฮยอน ที่สะท้อนให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของภาษาวัฒนธรรมภาคเหนือผ่านประเด็นเรื่อง “ขวัญ” ซึ่งเป็นจุด

ร่วมของวัฒนธรรมไทยได้อย่างน่าสนใจ

บทความส่วนต่อมา ผู้อ่านสามารถประยุกต์ความรู้ทางภาษาและวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ คือ บทความเรื่อง **กลวิธีการสอนนิเวศภาษาอังกฤษเฉพาะกิจเบื้องต้นตามทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์: กรณีศึกษานักศึกษาโปรแกรมวิชาเอกภาษาอังกฤษ แขนงวิชาภาษาศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่**

ความโดดเด่นในวารสารฟ้าเหนืออีกประการหนึ่งคือ ทุกฉบับจะมีบทความที่สะท้อนองค์ความรู้ด้านภาษาและวัฒนธรรมต่างชาติ โดยในฉบับนี้ กองบรรณาธิการ คัดเลือกบทความที่สะท้อนองค์ความรู้ด้านภาษาและวัฒนธรรมจีน 4 บทความ ซึ่งเป็นผลงานทางวิชาการที่โดดเด่นของนักวิชาการทั้งชาวไทยและชาวจีน

ขอขอบพระคุณนักวิชาการเจ้าของผลงานบทความทุกท่าน หวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทความทั้ง 6 เรื่องในวารสารฟ้าเหนือฉบับที่ 1/2558 จะช่วยจุดประกายความรู้ให้แก่ผู้อ่านทุกท่าน และสร้างแรงบันดาลใจให้ท่านลงตีพิมพ์บทความในวารสารฟ้าเหนือและวารสารวิชาการอื่นๆ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่แวดวงวิชาการสืบต่อไป

วรรณกรรมล้านนา : ความเชื่อเรื่องขวัญและพิธีกรรมเรียกขวัญของชาวล้านนา

ยางวอน ฮยอน¹

Lanna Literature: Lanna People's Beliefs in *Khwan* and *Reakkhwan* Ceremeny

Yangwon Hyun

บทคัดย่อ

บทความชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเชื่อเรื่องขวัญและบทบาทหน้าที่ทางสังคมของพิธีกรรมเรียกขวัญของชาวล้านนาจาก “พบสา” ที่เป็นวรรณกรรมล้านนาที่ได้ปริวรรตเป็นอักษรแบบไทยกลางโดยผู้ศึกษา ผลการศึกษาความเชื่อเรื่องขวัญของชาวล้านนาพบว่า มีการผสมผสานกับศาสนาพราหมณ์ ศาสนาพุทธ และความเชื่อเรื่องผีโดยลัทธิความเชื่อทั้งสามเกี่ยวโยงสัมพันธ์กันและกันจนกลายเป็นระบบแนวความคิดเดียวกันของคนในสังคมล้านนา ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของคนในสังคมล้านนา สำหรับผลการศึกษาบทบาทหน้าที่ทางสังคมของพิธีกรรมเรียกขวัญพบว่า พิธีกรรมเรียกขวัญเจ้าภิกขุมีการสั่งสอนให้เจ้าภิกขุหรือพระสงฆ์ที่เป็นเจ้าของขวัญปฏิบัติหน้าที่ตามฐานะทางสังคมของตน พิธีกรรมเรียกขวัญคนเจ็บไข้มีการสร้างกำลังใจให้ผู้ป่วยที่เป็นเจ้าของขวัญฟื้นฟูสภาพและสร้างความอบอุ่นแก่หมู่เครือญาติ ส่วนพิธีกรรมเรียกขวัญควายและขวัญข้าวมีการบอกเล่าให้ผู้เข้าร่วมพิธีซึ่งส่วนมากเป็นกสิกรระลึกถึงบุญคุณและความสำคัญของควายในฐานะผู้ช่วยงานเกษตรและข้าวในฐานะอาหารหลักในดำรงชีวิต ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้จากการศึกษาค้นคว้าคือการแสดงให้เห็นถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมของภาษาและวรรณกรรมล้านนาอันเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ควรอนุรักษ์ไว้

คำสำคัญ : ความเชื่อเรื่องขวัญ, พิธีกรรมเรียกขวัญ, วรรณกรรมล้านนา

¹ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปัจจุบันกำลังศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Abstract

The purpose of this article is to study on Lanna's beliefs in *Khwan* and social role of *Reakkhwan* ceremonies from “Pub sa” (folding books) as a Lanna literature which was transliterated into central Thai characters by the article writer. The findings of the study on beliefs in *Khwan* show that there is integration of Brahmanism, Buddhism, and beliefs in spirit (*phée*). These are all related to each other in terms of the system of thought in the Lanna society. This system of thought reflects their own ways of life. For the findings of the study on social role of *Reakkhwan* ceremonies show that *Reakkhwanchaophikhu* (recall monk's *khwan*) ceremony had instructed monks to carry out their duties according to their social status. *Reakkhwankhonchebkhai* (recall ill person's *khwan*) ceremony had encouraged ill person to recover their condition and had given warmth among he/her family members. *Reakkhwankwai* (recall buffalo's *khwan*) and *Reakkhwankhaw* (recall rice's *khwan*) had advised participants who mostly are peasants to be aware of importance and beneficence of buffaloes as helpers for farming and rice as main food for living. One of the expected benefits of this study is to show cultural values of Lanna language and literature as regional wisdom that should be conserved.

Keywords: Beliefs in *Khwan*, *Reakkhwan* ceremony, Lanna literature

บทนำ

อาณาจักรล้านนามีวิวัฒนาการมาตั้งแต่ พ.ศ. 1839 โดยมีเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางทั้งทางการเมืองการปกครอง ศาสนา วัฒนธรรมและ เศรษฐกิจ (สนั่น ธรรมธิ และคณะ 3553: 1) ในอดีตอาณาจักรล้านนาเคยมีความเจริญรุ่งเรืองในด้านต่าง ๆ จนมีภาษาของตนเองใช้ทั้งการพูด และการเขียน ซึ่งเรียกว่า “อักษรธรรมล้านนา” อันเป็นเครื่องมือที่สำคัญเพื่อสืบทอดอารยธรรม ภูมิปัญญา วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ให้แก่ลูกหลานในรูปแบบของวรรณกรรม ประเภทต่าง ๆ เช่น นิทาน นิยาย ตำนาน เรื่องราวทางสังคมและประวัติศาสตร์ ฯลฯ

วรรณกรรมล้านนาจึงเป็นกระจกที่สะท้อนให้เห็นแนวความคิด วิถีชีวิต วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ของชาวล้านนา ซึ่งเป็นเครื่องบอกถึงเอกลักษณ์เฉพาะของความเป็นท้องถิ่นอันมีคุณค่าและควรอนุรักษ์รักษาไว้ให้แก่ลูกหลานต่อไป แต่เมื่ออาณาจักรล้านนาถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสยามและสังคมโลกเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ตามกระแสระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมแล้ว ฐานะและบทบาทของภาษาล้านนาซึ่งรวมถึงวรรณกรรมล้านนาถูกลดลงในสังคมไทยโดยอำนาจของภาษากลางที่มีโอกาสทางสังคมสูงทำให้คนล้านนาปรับแนวความคิดหันไปให้ความสนใจกับภาษากลางและภาษาของประเทศมหาอำนาจ (อภิวันท์ พันธุ์สุข 2551) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเช่นนี้ทำให้คนล้านนาหมดความนิยมที่จะศึกษาภาษาและวรรณกรรมของ

ตนเองจนกระทั่งแม้แต่คนล้านนาเองก็ส่วนมากไม่สามารถอ่านออกเขียนได้

ผู้ศึกษาซึ่งเป็นชาวเกาหลีใต้ได้มีโอกาสศึกษาภาษาล้านนาในหลักสูตรปริญญาโทในสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ก่อนที่จะศึกษาภาษาล้านนา ผู้ศึกษาไม่เคยคิดเลยว่าจะมีโอกาสเรียนภาษาล้านนา เพราะมีความเห็นว่า ในฐานะชาวต่างชาติ การศึกษาภาษาไทยกลางเพียงอย่างเดียวก็จะได้เป็นที่ยอมรับในการเป็นนักวิชาการชาวต่างชาติด้านภาษาและวัฒนธรรมไทยอย่างเต็มตัวได้แล้ว คงไม่จำเป็นต้องเรียนภาษาล้านนาอย่างเจาะลึกลงไปหรืออย่างเป็นระบบก็ได้ เพียงรู้ภาษาล้านนาที่เป็นภาษาพูดไม่กี่คำก็พอเพียงพอที่จะแสดงความรู้เกี่ยวกับล้านนาให้คนอื่น ๆ รับรู้ว่ายู่เชียงใหม่จึง “อู้ก้าเมืองได้บ้าง” เพราะเป็นชาวต่างชาติและแม้แต่ชาวไทยเองก็ไม่ค่อยให้ความสำคัญกับภาษาและวรรณกรรมล้านนาคัก แต่หลังจากการเรียนภาษาล้านนาและอักษรวิธีล้านนาแล้ว ทำให้ผู้ศึกษารู้สึกว่า ความคิดที่เคยมีมาก่อนมุ่งเน้นแต่ผลประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ ผู้ศึกษาถูกรอบวาทกรรมกระแสโลกาภิวัตน์และระบบทุนนิยมครอบงำทางความคิดจนมองไม่เห็นคุณค่าของภาษาและวรรณกรรมล้านนาในระหว่างที่ศึกษาปริญญาโทที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ การเรียนภาษาล้านนาและอักษรวิธีล้านนาจึงทำให้มุมมองที่มีต่อความเป็นท้องถิ่นก่อนหน้านั้นถูกรื้อถอนไปแล้วแทนด้วยมุมมองใหม่ที่กว้างและลุ่มลึกกว่าเดิม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปริวรรตวรรณกรรมล้านนาเป็นอักษรไทยกลางทำให้ผู้ศึกษามองเห็นคุณค่า

และความสำคัญของภาษาและวรรณกรรมล้านนา
ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

วรรณกรรมล้านนาที่ได้ปริวรรตคือ
วรรณกรรมลายลักษณ์แบบ “พับสา” ซึ่งได้ฉบับ
สำเนาไมโครฟิล์มจาก พระจรินทร์อินศวร วัดศรี
ดอนไชย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ และเป็น
ฉบับหนังสือที่ท้าวพิพิภกิตยวรรณหรือโพธา กิติ
ยวรรณซึ่งเป็นผู้สร้างผลงานได้คัดเลือกเอาวิธี
การมงคลแบบโบราณรวบรวมไว้เพื่อเป็น
ประโยชน์แก่ผู้ประสงค์ในปีพ.ศ. 2490 ฉบับนี้
เขียนด้วยอักษรธรรมล้านนาและประกอบด้วยวิธี
การมงคลต่าง ๆ 19 เรื่องมีจำนวนกระดาษพับสา
ทั้งหมด 51 หน้า แต่ผู้ศึกษาได้ปริวรรตเลือกเฉพาะ
เรื่องเกี่ยวกับพิธีกรรมเรียกขวัญต่าง ๆ 4 เรื่อง
ได้แก่ เรียกขวัญเจ้าภิกขุ เรียกขวัญคนเจ็บไข้ เรียก
ขวัญควายและเรียกขวัญข้าว เนื่องจากว่า ความ
เชื่อเรื่อง “ขวัญ” เป็นความเชื่อแบบดั้งเดิมของ
ชาวล้านนาที่สืบทอดมาแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน
ถึงแม้มีน้อยลงก็ตาม แต่ก็ยังถือปฏิบัติอยู่ตาม
หมู่บ้านต่าง ๆ เพราะมีบทบาทหน้าที่สำคัญใน
สังคมภาคเหนือของประเทศไทย ขวัญเป็นสิ่งที่
เกี่ยวข้องกับชีวิตของคน ความสามัคคีในชุมชน
ความอุดมสมบูรณ์ของสภาพแวดล้อมและความ
เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับธรรมชาติ และเป็นสิ่ง
ที่เป็นนามธรรมอย่างหนึ่งที่แฝงอยู่ในร่างกาย
มนุษย์ สัตว์ และสิ่งของต่าง ๆ โดยมีทรงพลัง
อำนาจที่เร้นลับและอยู่เหนือกว่ามนุษย์และ
ธรรมชาติ รวมทั้งมีลักษณะเบาบางไปง่าย เมื่อ
ใดที่ขวัญอยู่กับตัวที่ขวัญอยู่เป็นประจำก็จะมี
ความเป็นสิริมงคล แต่เมื่อใดที่ขวัญหนีออกจากตัวที่

ขวัญอยู่เป็นประจำไปจะกลายเป็นสภาวะที่ไม่
เป็นสุขปกติ ซึ่งเป็นเหตุผลที่จัดพิธีกรรมเรียกขวัญ
หรือสู่ขวัญให้กลับคืนมาเพื่อปกป้องรักษาให้
เจ้าของขวัญมีความเป็นสิริมงคลอย่างเหมือนเดิม
พิธีกรรมเรียกขวัญของชาวล้านนาจึงสะท้อนให้
เห็นถึงแนวความคิดและความเชื่อต่าง ๆ ที่มีต่อ
มนุษย์ สัตว์ และสิ่งของต่าง ๆ นอกจากนี้แล้วยัง
สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทหน้าที่ของขวัญและ
พิธีกรรมเรียกขวัญในสังคมล้านนาอย่างชัดเจน ผู้
ศึกษาจึงเกิดความสนใจปริวรรตวรรณกรรมล้าน
นาเรื่องเกี่ยวกับการเรียกขวัญ ซึ่งนอกจากจะ
ปริวรรตอักษรธรรมล้านนาถ่ายทอดเป็นอักษร
แบบไทยกลางแล้ว ยังประสงค์จะเข้าใจแนวความคิด
และวิถีชีวิตของชาวล้านนาได้อย่างลึกซึ้ง

บทความชิ้นนี้ผู้ศึกษาจึงมีวัตถุประสงค์
เพื่อศึกษาความเชื่อเรื่องขวัญและบทบาทหน้าที่
ทางสังคมของพิธีกรรมเรียกขวัญของชาวล้านนา
จากวรรณกรรมล้านนาที่ได้ปริวรรตอักษรธรรม
ล้านนาถ่ายทอดเป็นอักษรแบบไทยกลาง

หลักการปริวรรต

อุดม รุ่งเรืองศรี (2547) กล่าวว่า การ
ปริวรรตหรือการใช้อักษรไทยกลางมาบันทึกข้อมูล
จากเอกสารภาษาล้านนาแทนอักษรธรรมล้านนา
จำเป็นต้องอาศัยรูปอักษรและอักขรวิธีของภาษา
ไทยกลางมาเป็นหลักพื้นฐาน โดยมีสมมติฐานว่า
ในเมื่อภาษาล้านนาและภาษาไทยกลางต่างก็เป็น
ภาษาที่สืบเนื่องมาจากภาษาไทดั้งเดิม ซึ่งย่อมมี
จุดร่วมกันอยู่ทั้งในแง่โครงสร้างของประโยค ในแง่
ศัพท์ และในแง่ของเสียง แต่เนื่องจากการที่ภาษา

ทั้งสองมีสถานภาพเป็นภาษาถิ่นราชธานีที่มีประวัติศาสตร์และพัฒนาการของตนเอง จึงทำให้ภาษาทั้งสองนี้แฝกเพี้ยนกันไปบ้าง ความแฝกเพี้ยนดังกล่าวอาจเกิดขึ้นจากการสร้างสรรค์ภายในสังคมและอิทธิพลอันเกิดจากวัฒนธรรมภายนอกซึ่งเข้ามามีส่วนช่วยให้ความแตกต่างระหว่างภาษาในสองถิ่นนี้ขยายตัวมากขึ้น อย่างไรก็ตามหากจะถอดภาษาล้านนาจากอักษรธรรมล้านนาและนำมาบรรจุในรูปลักษณ์ของอักษรและอักษรวิธีในภาษาไทยกลางแล้ว คนที่ชินกับภาษาไทยกลางก็ย่อมจะเข้าใจข้อความนั้นได้เกือบจะสมบูรณ์และในทำนองเดียวกัน หากนำภาษาไทยกลางมาบันทึกด้วยอักษรธรรมล้านนาแล้ว สิ่งที่ปรากฏนั้นผู้ใช้อักษรล้านนาก็ย่อมเข้าใจได้เกือบจะครบถ้วนเช่นเดียวกัน

ผู้ศึกษาเลือกใช้วิธีการปริวรรตแบบที่ 2 ตามข้อตกลงในการปริวรรตอักษรธรรมล้านนาเป็นอักษรไทยกลาง (2529) คือ การปริวรรตโดยใช้อักษรและวิธีผสมอักษรแบบไทยกลางเพื่อศึกษาและเผยแพร่เอกสารโบราณให้แก่สาธารณชนทั่วไป นอกจากนี้ ผู้ศึกษาได้สันนิษฐานและวินิจฉัยศัพท์ในการปริวรรต โดยเฉพาะกรณี ที่เห็นว่า ควรจะปรับเปลี่ยนรูปศัพท์อันเนื่องมาจากต้นฉบับที่อาจมีการเขียนศัพท์คลาดเคลื่อนไปจากรูปศัพท์ที่ถูกต้อง เช่น สะกดผิด ใช้เครื่องหมายผิด เป็นต้น โดยใช้เอกสาร พจนานุกรม วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์กับคนท้องถิ่นกับผู้เชี่ยวชาญในด้านล้านนาคดี

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องขวัญและพิธีกรรมเรียกขวัญ

เสถียรโกเศศ (2506 : 224) กล่าวว่า ขวัญหมายถึงสิ่งหนึ่งที่ไม่มีตัวตน ถือกันมาแต่โบราณว่ามีประจำอยู่ในตัวตนมาตั้งแต่เกิด ถ้าขวัญยังอยู่กับเนื้อกับตัวนั้นก็จะเป็นสุขปกติ แต่ถ้าขวัญไม่อยู่กับเนื้อกับตัวก็จะมีอาการผิดปกติ ความเชื่อเรื่องขวัญเช่นนี้ฝังลึกอยู่ในจิตใจของคนไทยมาตั้งแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน

มณี พยอมยงค์ (2529 : 191) กล่าวว่า ขวัญเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งซึ่งสถิตอยู่ร่างกายคนและสัตว์ ขวัญเป็นธรรมชาติเบา มาง่ายไปง่าย เวลาสะดุ้งตกอกตกใจ ขวัญจะหนีออกจากร่างกาย ดังคำว่า “ขวัญหนีดีฝ่อ ขวัญดี อายุมันขวัญยืน” และถ้าป่วยเป็นไข้ไม่สบายอย่างใดอย่างหนึ่งก็จะเป็นทุกข์ประจวบขวัญหนีหาย ที่ชาวบ้านต้องจัดพิธีสู่ขวัญหรือเรียกขวัญให้กลับมาอยู่กับเจ้าของก็เพื่อความ สุขความเจริญต่อไป

วิไลวรรณ ชนิษฐานันท์ (2529) ได้ศึกษา วิวัฒนาการพิธีทำขวัญของคนไทย ผลการวิจัย แสดงให้เห็นว่า ความเชื่อเรื่องขวัญและพิธีเรียกขวัญเป็นความเชื่อดั้งเดิมที่คนไท ซึ่งรวมทั้งที่เป็นคนไทโบราณ คนไทในประเทศอินเดีย ประเทศพม่าและประเทศไทย มีการปฏิบัติสืบเนื่องมาช้านาน แต่วิวัฒนาการรายละเอียดปลีกย่อยต่างออกไปอย่างไรก็ดี คนไทมีความเชื่อร่วมกันว่า ขวัญคือสิ่งที่สถิตอยู่ในส่วนต่าง ๆ ของร่างกายของคนขวัญเป็นสิ่งที่เข้าออกจากร่างกายได้ในขณะที่เจ้าของขวัญยังมีชีวิตอยู่ เมื่อขวัญอยู่ในร่างกาย

เจ้าของร่างก็จะเป็นมนุษย์ที่ปกติสมบูรณ์ แต่ถ้าขวัญออกจากร่างกายไปเพราะความตกใจหรือความกลัว เจ้าของขวัญจะไม่สบาย และต้องทำพิธีเรียกขวัญให้ขวัญกลับมา เจ้าของขวัญจึงจะพ้นจากความเจ็บไข้ พิธีเรียกขวัญของคนไทในสังคมโบราณสามารถจำแนกประเภทพิธีขวัญออกได้เป็น 2 ประเภทโดยยึดเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าของขวัญกับสังคมเป็นหลัก คือ ประเภทแรกพิธีขวัญเนื่องในโอกาสที่เจ้าของขวัญผ่านช่วงสำคัญของชีวิต พิธีขวัญประเภทนี้มีอยู่ทั่วไปในสังคมโบราณ และสังคมปัจจุบัน เช่น พิธีทำขวัญเนื่องในโอกาสสมเเต็กเกิดใหม่ พิธีตัดจุกเด็ก หรือพิธีแต่งงาน พิธีทำขวัญประเภทนี้เป็นเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (เจ้าของขวัญ) กับสังคม และประเภทที่ 2 พิธีขวัญเนื่องในโอกาสที่เจ้าของขวัญป่วยไข้ จุดมุ่งหมายของพิธีเพื่อมุ่งให้กำลังใจแก่ผู้ป่วยไข้ให้มีกำลังใจและมีขวัญดี สะท้อนให้เห็นว่าคนไทให้ความสำคัญกับนามธรรมไปพร้อมกับรูปธรรม ในยามป่วยจึงต้องมีการรักษาทั้ง 2 ด้าน นอกจากพิธีขวัญสำหรับคนแล้ว คนไทยยังมีพิธีเรียกขวัญสิ่งมีชีวิตที่เป็นพืชและสัตว์ เช่น ข้าวควาย และช้าง เป็นต้น อีกทั้งยังมีพิธีเรียกขวัญสิ่งไม่มีชีวิตที่เป็นสิ่งของ เช่น เส้าเรือ และเรือ

ในสังคมล้านนามีความเชื่อเรื่องขวัญดังกล่าวเป็นความเชื่อที่คล้าย ๆ มาแต่โบราณ ประคอง นิมมานเหมินท์ (2521 อ้างใน นฤมล เรืองรังษี 2532 : 5) กล่าวว่า ขวัญคือพลังหรือกำลังใจของคน แต่ต่างจากวิญญาณว่า ขวัญเมื่อออกจากร่าง เจ้าของยังมีชีวิตและรู้สึกตัว แต่วิญญาณเมื่อออกจากร่างกาย เจ้าของก็เสียชีวิต

เวลานั้น ขวัญมนุษย์มี 32 ขวัญประจำอยู่ตามอวัยวะต่าง ๆ 32 แห่ง ส่วนพิธีกรรมเรียกขวัญถูกจัดขึ้นในโอกาสต่างๆ ได้แก่ เมื่อเกิดเจ็บป่วยหนักหรือมีเหตุให้ตกใจเสียใจ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงในชีวิต เช่น อุปสมบท แต่งงาน และขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น เมื่อไปต่างถิ่นกลับมา มีบุคคลสำคัญมาเยือน และเมื่อเสร็จภารกิจการทำงาน เช่น ทำนา ทำป่าไม้ ก็ทำขวัญหรือจัดพิธีกรรมเรียกขวัญควายและช้าง เป็นต้น ส่วนวัตถุประสงค์สำคัญของการจัดพิธีกรรมเรียกขวัญในโอกาสดังกล่าวคือเพื่อปลอบประโลมทำให้มีกำลังใจความอบอุ่นใจและมีพลังจิตที่เข้มแข็ง เพื่อเตือนให้เกิดสติสำนึกถึงภาระหน้าที่ของตน และเพื่อระลึกถึงบุญคุณของสัตว์บางชนิดที่ให้ประโยชน์แก่มนุษย์

นอกจากนี้ ณาวิณีย์ ศรีวงศ์ราช (2542) ได้ศึกษาแนวคิดเชิงปรัชญาเรื่องขวัญในวรรณกรรมพิธีกรรมล้านนาพบว่า ขวัญมีลักษณะเป็นสิ่งนามธรรมอย่างหนึ่งที่แฝงอยู่ในร่างกายมนุษย์ เป็นพลังอำนาจเร้นลับอยู่เหนือมนุษย์และเป็นสิ่งเหนือธรรมชาติ ขวัญเป็นสิ่งที่เมื่อได้อยู่กับตัวมนุษย์แล้ว มนุษย์ก็จะมีชีวิตที่ดีมีความเป็นสิริมงคลเหมือนมีพลังอย่างหนึ่งที่คอยเพิ่มเติมให้ชีวิตมนุษย์มีสภาวะและสมดุลกับสรรพสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างเป็นปกติสุข สำหรับความเชื่อเรื่องขวัญของชาวล้านนามีความคล้ายคลึงกับความเชื่อเรื่องขวัญของคนไทยโดยทั่วไปในแต่ละภาค คือ เชื่อว่าขวัญมีลักษณะที่มองไม่เห็น แต่แฝงอยู่ในร่างกายมนุษย์ รวมทั้งมีการกระจ่ายความเชื่อเรื่องขวัญไปยังพืช สัตว์ และสิ่งของว่าก็ล้วนมีขวัญอยู่ประจำเช่นกัน จึงได้จัดให้มีพิธีกรรมเรียกขวัญทั้งแก่คน

พืช สัตว์และสิ่งของ นอกจากนี้ ในพิธีกรรมเรียกขวัญของชาวล้านนา ส่วนใหญ่เชิญชวนญาติพี่น้องเข้าร่วมพิธีกรรมเรียกขวัญ โดยมีจุดมุ่งหมายหลัก ๆ ดังนี้ ประการแรก เพื่อเป็นการสร้างกำลังใจของบุคคลให้กลับคืนมาเหมือนเดิม ประการที่ 2 เพื่อเป็นการแสดงความรักความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับบุคคล บุคคลกับสิ่งแวดล้อม ประการที่ 3 เพื่อเป็นการสร้างจิตวิทยาในการอบรมขัดเกลาพฤติกรรมทางด้านจริยธรรมของ บุคคล และ ประการที่ 4 เพื่อเป็นการสร้างรูปแบบการปกครองสังคมลักษณะหนึ่ง

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องขวัญและพิธีกรรมเรียกขวัญ กล่าวโดยสรุปได้ว่า ขวัญเป็นความเชื่อที่มีมาแต่โบราณของคนไทย รวมทั้งชาวล้านนาด้วย ขวัญไม่สามารถแยกออกจากวิถีชีวิตของคนดังกล่าวได้ เนื่องจากมีบทบาทหน้าที่สำคัญในชีวิตประจำวันโดยมีความเกี่ยวโยงสัมพันธ์ระหว่างตัวบุคคล สังคม และธรรมชาติอย่างมีความสมดุลผ่านพิธีกรรมเรียกขวัญ

ความเชื่อเรื่องขวัญและบทบาทหน้าที่ทางสังคมของพิธีกรรมเรียกขวัญของชาวล้านนา

1) ความเชื่อเรื่องขวัญของชาวล้านนา

จากการศึกษาความเชื่อเรื่องขวัญของชาวล้านนาที่ปรากฏจากวรรณกรรมล้านนาที่ได้ปริวรรตแล้ว พบว่า ความเชื่อเรื่องขวัญของชาวล้านนามีการผสมผสานกับความเชื่อเรื่องอื่น ๆ อย่างเป็นระบบเดียวกัน ความเชื่อดังกล่าวนั้นได้แก่ ศาสนาพราหมณ์ ศาสนาพุทธ และความเชื่อ

เรื่องผี ดังที่ฉลาดชาย รมิตานนท์ (2527 : 33-35) กล่าวว่า ความเชื่อที่คนไทยซึ่งรวมถึงคนไทยในภาคเหนือของประเทศไทยปัจจุบันจำนวนมากเชื่อถือและปฏิบัติกันอยู่จริงเพื่อหาคำตอบและวิธีแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันคือ ศาสนาพุทธแบบชาวบ้านซึ่งมีการผสมผสานระหว่างศาสนาพุทธ ลัทธิพราหมณ์หรือศาสนาพราหมณ์ และความเชื่อในเรื่องผีสังเทวดาจนเป็นระบบเดียวกัน ระบบความเชื่อเช่นนี้ดำรงอยู่ด้วยกันในลักษณะที่พึ่งพาอาศัยกันซึ่งกันและกัน

เมื่อพ่อค้าชาวอินเดียนำสินค้าเข้ามาขายในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้นำเอาศาสนาพราหมณ์เข้ามาเผยแพร่ ความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์จึงมีอิทธิพลต่อแนวความคิดทั่วไปของคนไทยและเป็นตัวกำหนดในการประกอบพิธีกรรมเพื่อให้เกิดความสัมพันธ์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์รวมทั้งยังมีอิทธิพลในความคิดเกี่ยวกับการแบ่งจักรวาลหรือสวรรค์และนรกและความคิดเกี่ยวกับฤกษ์ยามด้วย (สุวรรณ สุวรรณเวโซ, พล.ต.อ. 2546 : 1, 172) ความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์ดังกล่าวปรากฏในพิธีกรรมเรียกขวัญต่าง ๆ ของชาวล้านนาอย่างเห็นได้ชัดเจน กล่าวคือ การกล่าวถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตั้งแต่พระพุทธรูปเจ้า ชื่อวงศ์กษัตริย์ต่าง ๆ ที่มีแต่โบราณ เช่น *พระยาสมมุติราช พระศากยพุทธเจ้า พระยาวิรุฬหก* ตลอดจนเทพเทวดา เช่น *พระโพลพหรือแม่โพลพ* แสดงความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์เรื่องเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของคนในโลกมนุษย์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ซึ่งอยู่เหนือธรรมชาติ การกล่าวถึงถึงคำเรียกขวัญที่หนีไปไกลข้ามทวีป ป่า ภูเขาหรือเมืองต่าง ๆ เช่น *หิมพานต์*

เมืองยอง เมืองนายเงี้ยวพ่อง เมืองสวดเมืองพี ป่า แสดงความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์เรื่องเกี่ยวกับการแบ่งจักรวาลและโครงสร้างจักรวาล การกล่าวถึงวันที่เหมาะสมกับพิธีกรรมเพื่อเป็นสิริมงคลซึ่งปรากฏในบทขึ้นต้นของทุกเรื่องที่น่าสนใจศึกษา แสดงความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์เรื่องเกี่ยวกับหลักโหราศาสตร์ ตัวอย่างบทขึ้นต้นจากพิธีกรรมเรียกขวัญควายเช่น 'อชในวันนี้ ก็เป็นวันมังคละ การอันประเสริฐ เป็นการอันเกิดกับโลก ม้าโลกา เป็นการอันไถนาแล ปลุกข้าว สืบมาแต่เช่นพระยาสมมุติราช...' และการกล่าวถึงความเชื่อเรื่องเคราะห์ซึ่งปรากฏในพิธีกรรมเรียกขวัญคนเจ็บใช้ความเชื่อเรื่องเคราะห์มาจากศาสนาพราหมณ์ว่า พระอิศวรเป็นผู้สร้างพระเคราะห์ขึ้นมาเพื่อคุ้มครองและให้ผลดีหรือร้ายแก่อวัยวะร่างกายของมนุษย์ทุกส่วน เมื่อผลร้ายเข้าไปอยู่ในร่างกาย ทำให้ร่างกายมนุษย์ เป็นป่วยเป็นโรครได้ (สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ 2542 : 1203) ตัวอย่างข้อความที่แสดงความเชื่อเรื่องเคราะห์เช่น '...อย่าหื้อเจ้าไปเป็นไข้แสนโคกไม้ อย่าหื้อเจ้าถึงมาเทิงเจ็บไข้เคราะห์ปี อย่าหื้อมาใกล้เคราะห์เจ็บเคราะห์ไข้ อย่าหื้อ...'

อนึ่ง เมื่อศาสนาพุทธอุบัติขึ้นในชมพูทวีปและได้รับยอมรับนับถือในอินเดีย อิทธิพลของศาสนาพุทธจากอินเดียได้แพร่เข้ามาสู่ประเทศไทยตามเส้นทางการค้าทั้งทางบกผ่านประเทศพม่ามาทางเหนือและทางทะเลตอนใต้ของประเทศ อิทธิพลของศาสนาพุทธมีผลต่อแนวความคิดของคนไทยเป็นอย่างมากโดยอยู่บนพื้นฐานความเชื่อและพิธีกรรมของศาสนาพราหมณ์

(สุวรรณ สุวรรณเวช, พล.ต.อ. 2546 : 1-2) ความเชื่อทางศาสนาพุทธปรากฏในพิธีกรรมเรียกขวัญต่าง ๆ ของชาวล้านนาอย่างเห็นได้ชัดจน กล่าวคือ ความเชื่อเรื่องเกี่ยวกับการกราบไหว้บูชา เช่น การจัดเตรียมอาหารและเครื่องบูชาไว้ให้กับขวัญ เพื่อให้เป็นสิ่งจูงใจให้ขวัญกลับสู่ตัวเจ้าของขวัญ และเพื่อพิสูจน์หรือเสี่ยงว่า ขวัญได้กลับมาแล้ว อุปลักษณะที่ต้องมี คือ ไข่ กับ ด้าย ส่วนอุปกรณ์รองคือ ข้าว กล้วย อ้อย น้ำ (วิไลวรรณ ขนิษฐานนท์ 2529 : 70) นอกจากนี้ยังพบการกราบไหว้บูชาแก่พระโพสพหรือแม่โพสพในพิธีกรรมเรียกขวัญชาวแลด้วยบทสวดมนต์ ดังข้อความเช่น 'คำไหว้แลบูชาพระโพสพเจ้าว่า พุทธบูชา มหาเตชวันตาธรรมบูชามหาบุญโย สังฆบูชามหาโกศวโหดุภอกีสัพพะบริภอกี นิพพาน รมลฺหฺ...บทนี้เอาเจริญไหว้พระโพสพ เจ้าหากจะอยู่ดีมีสุขขอดอยากกันข้าวลักเทอะแล'

นอกจากความเชื่อเรื่องเกี่ยวกับการกราบไหว้แล้ว ยังมีความเชื่อเรื่องการบรรลุนิพพาน การเวียนว่ายตายเกิดและการสั่งสมบุญบารมีด้วยความเชื่อเหล่านี้ปรากฏในพิธีกรรมเรียกเจ้าภิกขุอย่างเห็นได้ชัด ดังข้อความเช่น 'ผู้ข้าขออ้งเชิญ 32 ขวัญเจ้า พออย่าละของนอนเสียเปล่า ขออย่าละลูกไม้่น่าเสียดาย มาเนอ สายศรีเหย ต้นบุญกว้าง จงคืนมาอยู่ล้างบารมีธรรม จงจะมานำเอา หมัญญาตีเฝ้าพันธวังศาพิน้องพร้อมทั้งบิดามารดา แห่งเจ้าฝูง หมู่เค้าเหง้า มูลศรัทธา อุปกสะกอุปาทิกาททั้งหลายก็หวังเพ็งบุญลัมพานเจ้าล้างหน้าบุญ เจ้ากว้างเหลือมไหลงำ หวังชีล่าเกาคำร่วมห้อง หื้อพันรอดห้องคือภาวะสงสารให้พันนิพพานเป็นที่

แล้ว ผู้ข้าขออังเชิญ 32 ขวัญแล้ว...' อีกตัวอย่างของความเชื่อในทางศาสนาพุทธเรื่องเกี่ยวกับการสำนึกบุญคุณปรากฏในพิธีกรรมเรียกควายและข้าวอย่างชัดเจน ตัวอย่างข้อความเช่น 'มีขวัญหัวทางไกลแกว่ง มีทั้งขวัญแค่ง 4 ตีนเท้าเที่ยวดิน หื้อไปกินหญ้า หื้อขวัญกล้ำมีแรง ขวัญหัวแข็งเลือดม้าสัตว์ปรัปากก็ยั้งรู้เอาการ เหตุนั้นจึงตีมีควายไว้ใช้ จึงตีเอาสัตว์ไว้เป็นแรง ค่ำมันแพงแล... หื้อแพ้วพร้อมแตมถุน หื้อเป็นบุญเป็นคุณภายหน้า จะได้ขึ้นฟ้าแล นิพพานหื้ออดใจเอาการกุ่มแก้ว...'

สำหรับความเชื่อในเรื่องผีซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิมของบรรพบุรุษไทยมีอิทธิพลในสังคมไทยโบราณก่อนศาสนาเข้ามา คือ ชาวไทยนับถือผีฟ้าหรือเทวดาและผีบรรพบุรุษ มีความเกรงกลัวผีเหย้าผีเรือน ผีป่าและผีอื่น ๆ ด้วยโดยกำหนดให้เทวดาเป็นเจ้าของปรากฏการณ์ธรรมชาติ นอกจากนี้ชาวไทยยังเชื่อว่า เมื่อคนตายแล้ว วิญญาณจะออกจากร่าง ปลอยให้เรื่องร้ายหรือสิ่งขารที่เคยอาศัยอยู่เน่าเปื่อยแหลกสลายไป ส่วนวิญญาณไม่ได้แหลกสลายไปด้วยและไม่ได้ไปไหน คงต้องล่องลอยใช้เวรกรรมเวียนว่ายอยู่ในวิภวสังสารคนโบราณเชื่อกันว่า วิญญาณที่ออกจากร่างกายนั่นเองคือ ผีซึ่งมีทั้งผีดีผีร้าย ตามแต่ผลกรรมที่ได้ทำมาสะสมไว้ วิญญาณที่ดีหรือผีดี แต่ไม่ถึงขั้นที่อยู่บนสวรรค์ได้ ก็จวนเวียนอยู่ในโลกมนุษย์ เพื่อรอกการอุทิศส่วนกุศลหรือรอกการเกิดใหม่ (สุวรรณ สุวรรณเวช, พล.ต.อ. 2546 : 1, 174, 199-200)

ความเชื่อในเรื่องผีที่ปรากฏในพิธีกรรมเรียกขวัญสะท้อนให้เห็นถึงความคิดเกี่ยวกับโลกหลังการตายว่า เมื่อคนตายไปแล้ว จิตวิญญาณ

หรือผีของผู้ตายออกจากร่าง และจะไปทีต่าง ๆ ตัวอย่างข้อความในพิธีกรรมเรียกขวัญคนเจ็บไข้ที่กล่าวถึงเมืองผี ได้แก่ '32 ขวัญเจ้าอย่าไปตกไกลแสนซอกฟ้าโขงเขตกล้ำที่เมืองผี ก็หื้อเจ้าคั้นมาตีตัดดอกไม้ ตูข้าแต่งไว้หลายประการ มีส้อยสังวาลคำแล ม้าวไล่แขนก้อยใหญ่หน้อยมากนา ๆ ข้าก็อังเชิญเจ้ามาปากกล้าคำแรงร้อนไหม้แลบเนื้อคายคิง' ข้อความนี้แสดงความเชื่อเรื่องผีเป็นสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติโดยมีความเกรงกลัวต่อเมืองผีซึ่งเป็นโลกหรือแดนของคนที่ยาแล้ว จึงวอนมิให้ขวัญไปเพราะอาจตกเป็นอันตรายได้

กล่าวโดยสรุปความเชื่อเรื่องขวัญของชาวล้านนาที่ปรากฏในวรรณกรรมล้านนาที่ได้ปริวรรตแล้วนั้นมีการผสมผสานระหว่างศาสนาพราหมณ์ ศาสนาพุทธ และความเชื่อเรื่องผีโดยที่ทั้งสามเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันและกันอย่างใกล้ชิดจนในที่สุดกลายเป็นระบบแนวความคิดเดียวกัน ซึ่งสะท้อนความเชื่อและวิถีชีวิตของคนในสังคมล้านนาที่ผูกพันกับธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติ

2) บทบาทหน้าที่ทางสังคมของพิธีกรรมเรียกขวัญของชาวล้านนา

จากความเชื่อต่าง ๆ ที่อยู่ในลึกในจิตใจของมนุษย์นั้นสามารถได้แสดงออกมาในรูปของพิธีกรรมที่ถือปฏิบัติต่อกันมาจนกลายเป็นประเพณีซึ่งเกิดจากการตอบสนองความต้องการของชีวิตกับปัญหาที่ต้องเผชิญหน้าอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้และปัญหาที่มีลักษณะไม่แน่นอน ความเชื่อเรื่องขวัญก็เช่นเดียวกัน ดังที่กล่าวแล้วว่า ขวัญมีอยู่ในคน สัตว์ พืชและสิ่งของ เมื่อใดขวัญอยู่กับ

เนื้อกับตัว เจ้าของขวัญจะอยู่สุขสบาย แต่เมื่อใดขวัญไม่อยู่กับเนื้อกับตัว เจ้าของขวัญจะผิตปกติ เหตุผลที่เป็นเช่นนี้เพราะขวัญมีลักษณะเบาเป็นนามธรรม สามารถออกจากร่างประจำแล้วเดินทางไปยังที่ต่าง ๆ ได้เมื่อสภาวะตกความตกใจหรือความกลัว จึงมีความจำเป็นต้องมีการตามขวัญให้กลับสู่ตัวเจ้าของขวัญด้วยการทำพิธีกรรมเรียกขวัญ

วิไลวรรณ ขนิษฐานนท์ (2529 : 51-52, 54-59, 61-64, 70-71) กล่าวว่า วิวัฒนาการขั้นต้นสุดของรูปแบบของคำเรียกขวัญเป็นรูปแบบที่ใช้กันโดยไม่มีพิธีกรรม เป็นการเรียกคนธรรมดา คือ “ขวัญเอ๋ย ขวัญมา” ซึ่งเป็นถ้อยคำที่ยังใช้กันอยู่คนไทยทุกกลุ่ม ต่อมา ได้พัฒนาการเรียกพัฒนาการเรียกขวัญแบบไม่มีพิธีกรรมไปสู่การเรียกขวัญแบบที่มีพิธีกรรมรองรับ เมื่อการกล่าวเรียกขวัญกลายเป็นพิธีกรรมการเรียกซึ่งเคยสั้นและง่ายก็กลับต้องขยายความยาวมากขึ้น เช่น มีการเพิ่มคำพูดประเภทการพรรณนา บอกเล่า การอ้อนวอน สั่งสอน เข้าไปในคำเรียกขวัญด้วย พร้อมทั้งวิธีดำเนินการเรียกขวัญมีความเป็นระบบเป็นระเบียบมากขึ้น เริ่มต้นจากการกล่าวถึงที่มาของคำเรียกขวัญ การเล่านิทานซึ่งเป็นที่มาของการเรียกขวัญ การทำความเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์และครูอาจารย์ การกล่าวเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ช่วยตามหาขวัญและคำจบ เมื่อมีวิวัฒนาการมาเป็นพิธีกรรมที่เต็มรูปแบบมากขึ้น พิธีกรรมเรียกขวัญมีวัตถุประสงค์ทางสังคมมากยิ่งขึ้นตามไปด้วย เช่น มีการจัดพิธีกรรมเรียกขวัญเพื่อเป็นการบอกคนในสังคมรับรู้ถึงการเปลี่ยนแปลงสภาพทางสังคม

ของเจ้าของขวัญหรือจัดพิธีกรรมเรียกขวัญในเชิงอบรม สั่งสอน หรือสร้างกำลังใจที่ดีแก่ผู้เข้าร่วมพิธีทั้งหลาย

บทบาทหน้าที่ทางสังคมของพิธีกรรมเรียกขวัญตามผลการวิจัยของ วิไลวรรณ ขนิษฐานนท์ ดังกล่าวข้างต้นปรากฏในเนื้อหาของวรรณกรรมล้านนาที่ได้ปริวรรตอย่างเห็นได้ชัดเจน กล่าวคือ พิธีกรรมเรียกขวัญเจ้าภิกขุมีการสั่งสอนให้แก่เจ้าของขวัญที่เป็นพระสงฆ์ในเรื่องการปฏิบัติหน้าที่เป็นนักบวชและการดูแลรักษาวัด ดังข้อความเช่น ‘เจ้าอย่าละเสียดังภิกขุที่อยู่อย่าละพระหน้อยพระน้อยหมุกุสิกยม เจ้าอย่าละเสียดังอาศรมบทแห่งเจ้า อย่าได้ละเสียดเฒ่าเฒ่าบ่มีไฟจะมาผ้อคอยอยู่ภูฎากะ วัดแห่งเจ้าหากจะหลุพัง บ่มีไฟจะมาปฏิสังขรณ์ซ่อมแซมก่อสร้าง วัดแก้วกว้างก็จะหม่นหมองเสียด บ่มีไฟจะมาจุดไฟบูชา คำเข้า’

พิธีกรรมเรียกขวัญคนเจ็บไข้จัดขึ้นเพื่อเป็นการสร้างกำลังใจที่ดีของผู้ป่วยกลับคืนมา โดยมีการเชิญชวนหมู่เครือญาติรวมตัวกันเพื่อสร้างความอบอุ่นและจิตใจที่แข็งแรงให้แก่หมู่เครือญาติทั้งหลาย แต่ก็ยกให้ผู้ป่วยเป็นบุคคลสำคัญในพิธีกรรม ดังข้อความเช่น ‘ขอฝากไว้ที่เจ้ากินง่าย ลูกหลานเจ้าก็หลงหลาย มานั่งยังหลาย แวดล้อมนั่งถ้าเผื่อแผง ลูกรักแพงนายก็มา นั่งเอี่ยมข้าง บ่ที่ขอขวัญเจ้าตกแตกม้างไปตัดที่ทางใด เจ้าบัวไซเหยแหว่ฟ้า พอดใจอวยหน้าพอกคืนมา เทอะ เจ้ามานั้นอยู่กับด้วยพ่อแม่แล ลูกอว เงินคำขาวเตมไว้ เสื้อผ้าใหม่ปูนแยง มีทั้งแว่นคำอวด สุกสอดนิ้ว มีทั้งผ้าเครื่องทุมหลายประการ มีทั้ง...’

พิธีกรรมเรียกขวัญควายมีการบอกเล่าให้ชาวนาชาวไร่ซึ่งเป็นผู้คนส่วนใหญ่ในภาคเหนือของประเทศไทยระลึกถึงบุญคุณของควายในฐานะที่เป็นผู้ช่วยทำนาทำไร่ ‘เพื่อถึงเมื่อฤดูเดือน 11-12 ฝนตกน้ำนองมาละลุ่มแผ่นดินชุ่มเป็นตมฝนตกลงมาทำ แปะงน้ำไล่ตมมา เอาไฟมาตากอแรก วางแอกไว้เหนือคอ ผูกเชือกปอหื้อมัน ไถเลียบขอบขึ้นไปมา ไถแปะงน้ำแล ปลูกข้าว ไถอยู่ทุกค่ำเช้าทั้งวัน บัดนี้คู้ทั้งหลายมากระทำด้วยการอันผูกพันก็แล้ว บัดนี้ก็จะปล่อยยังมึงหงสา แก้วกล้าพ้อมงคล ควายตัวค้ำชุดนบ่หื้อทุกบ่หื้อยาก บ่หื้อกั้นอยากด้วยทางกินแลทาน หื้อเจ้าได้พ้นจากอันไถแผ่นดินอิดกิวลำบาก บัดนี้จะแก้เสียยังเชือกควายสองเส้น อันผูกไว้ยังเผื่อแลไถ บันนี้แก้เสียอ้อมแอกอันแป้นปอบ บัดนี้...’

ข้าวในสังคมไทยเป็นของมีคุณค่าเป็นพืชที่เลี้ยงชีวิตเผ่าพันธุ์ไทยยั่งยืนมาแต่โบราณกาลจนสืบเชื้อสายอยู่มากมายในปัจจุบัน เมื่อใดที่อยู่ในสภาพ “ข้าวเหลือเกลืออ้อม” ประชาชนก็จะมีความสงบสุข แต่เมื่อเกิด “ข้าวยากหมากแพง” ประชาชนก็จะหน้าดำคร่ำเครียดด้วยความทุกข์คนไทยจึงยกย่องข้าวเป็นพืชศักดิ์สิทธิ์ (สุกัญญาภัทรราชย์ 147 : 147) ความสำคัญของข้าวดังกล่าวปรากฏในพิธีกรรมเรียกขวัญข้าวเช่นเดียวกันเพื่อให้ผู้เข้าร่วมพิธีซึ่งเป็นผู้คนส่วนใหญ่ในภาคเหนือของประเทศไทยระลึกถึงบุญคุณของข้าวซึ่งเป็นเครื่องบริโภคนสำคัญโดยมีการเล่นิทานเกี่ยวกับข้าวว่า ข้าวกำเนิดอย่างไร ดังข้อความเช่น ‘ตามนิทานเล่าไว้ว่า เม็ดข้าวใหญ่ 7 กำ มีหลายเป็นดังเต้า จึงเอาถามเจ้าฤาษี อยู่คีรีหนองต่อ พระฤาษี

เจ้าจึงพ่อเลงดู จะรู้ว่าเป็นข้าวแห่งพระยาวิรุฬหกเข้ จึงเอามาสละไว้ถ้ำเพื่อว่าจะหื้อพระเจ้าฟ้าเกิดมากิน เกิดมากับสลักกับบุญมหาราช ตนมมีนามะชาติว่า กกกุสันโธ เมื่อนั้นคนทั้งหลายจึงมาหาข้าม่าป้อมอันนั้นเสีย จึงเอากันแบ่งยั้งแบ่งเยาะไว้ถ้ำทุกหน่มหน้าหญิงชาย ติดเป็นสายสืบเชือกุ้มเกื้อเช่น’

พิธีกรรมเรียกขวัญของชาวล้านนานอกจากจะมีวัตถุประสงค์เพื่อเรียกขวัญกลับสู่ตัวเจ้าของขวัญแล้วยังมีบทบาทหน้าที่ทางสังคมด้วย ดังที่ญาวิณีย์ ศรีวงศ์ราช (2544) กล่าวว่า ขวัญของชาวล้านนานอกจากจะโยงความเชื่อสิ่งเหนือธรรมชาติไปสัมพันธ์กับสิ่งต่าง ๆ แล้วยังมีอิทธิพลเพื่อใช้เป็นเครื่องควบคุมพฤติกรรมที่ผิดต่อศีลธรรมและจารีตประเพณีในฐานะที่เป็นบรรทัดฐานของชุมชน ขณะเดียวกันพิธีกรรมเกี่ยวกับขวัญต่างๆ จะมีวรรณกรรมที่ประกอบพิธีเพื่อใช้เรียกขวัญแบบสอดแทรกเนื้อหาคุณธรรมตามความเชื่อทางศาสนา กล่าวได้ว่า พิธีกรรมเรียกขวัญหรือคำเรียกขวัญเป็นสิ่งสัญลักษณ์ทางภาษาที่สะท้อนให้เห็นร่องรอยระบบแนวความคิด ความเชื่อและการจัดการระเบียบในสังคมล้านนาที่ยึดถือปฏิบัติทอดกันมาด้วย

สรุป

บทความชิ้นนี้ผู้ศึกษามีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาความเชื่อเรื่องขวัญและบทบาทหน้าที่ทางสังคมของพิธีกรรมเรียกขวัญของชาวล้านนาจากวรรณกรรมล้านนาที่ได้ปริวรรตอักษรธรรมล้านนาถ่ายทอดเป็นอักษรแบบไทยกลาง ผลการศึกษาพบว่า ความเชื่อเรื่องขวัญของชาวล้านนามีการผสมผสานกับความเชื่อเรื่องอื่น ๆ ที่มีมาแต่โบราณ

ได้แก่ ความสัมพันธ์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การแบ่งจักรวาลและโครงสร้างจักรวาล การนับวันสิริมงคล และความเรื่องเรื่องเคราะห์ซึ่งเป็นความเชื่อในทางศาสนาพราหมณ์ การกราบไหว้ การบรรลุนิพพาน การเวียนว่ายตายเกิด และความเชื่อเรื่องบุญ (บารมี) คุณซึ่งเป็นความเชื่อในทางศาสนาพุทธ ส่วนความเชื่อเรื่องโลก/ชีวิตหลังความตายของคนซึ่งเป็นความเชื่อเรื่องผี ความเชื่อเหล่านั้นล้วนแล้วแต่เกี่ยวโยงสัมพันธ์กันและกันจนกลายเป็นระบบแนวความคิดเดียวกันของคนในสังคมล้านนา ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงวิถีคิด วิถีมองโลก และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมล้านนาที่ผูกพันกับธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติอย่างเห็นได้ชัดเจน

ส่วนบทบาทหน้าที่ทางสังคมของพิธีกรรมเรียกขวัญของชาวล้านนา พบว่า พิธีกรรมเรียกขวัญที่นำมาศึกษามีบทบาทหน้าที่ทางสังคมอย่างชัดเจน พิธีกรรมเรียกขวัญเจ้าภิกขุมิการสั่งสอนให้เจ้าของขวัญที่เป็นเจ้าภิกขุหรือพระสงฆ์ปฏิบัติหน้าที่ตามฐานะของตน ส่วนพิธีกรรมเรียกขวัญคนเจ็บไข้มีการสร้างกำลังใจที่ดีแก่เจ้าของขวัญที่เป็นผู้ป่วยและความอบอุ่นใจแก่หมู่เครือญาติโดยผู้ป่วยเป็นบุคคลที่สำคัญ สำหรับพิธีกรรมเรียกขวัญควายและขวัญข้าวมีการบอกเล่าให้ผู้เข้าร่วมพิธีซึ่งเป็นชาวนาชาวไร่ระลึกถึงบุญคุณของควายและข้าวในฐานะสิ่งที่จำเป็นในชีวิตประจำวันของชาวไร่ชาวนาโดยผ่านพิธีกรรมเรียกขวัญของควายและข้าว

จากการศึกษาครั้งนี้ทำให้ผู้ศึกษาได้เข้าถึงระบบแนวความคิด ความเชื่อ จารีตประเพณีของชาวล้านนาไม่มากก็น้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเชื่อเรื่อง “ขวัญ” นั้นก่อนหน้าที่จะปริวรรต

วรรณกรรมฉบับนี้ ผู้ศึกษาเพียงเข้าใจอย่างผิวเผินว่ามันเป็นสิ่งเร้นลับอย่างหนึ่งที่ถ้ามองจากมุมมองของ “คนนอก” หรือ “คนมีเหตุผลตามตรรกะแบบตะวันตก” อาจเป็นเรื่องไม่สมเหตุสมผลหรือแปลกประหลาด ซึ่งเป็นวิถีคิดหรือวิถีมองที่เรียกว่า “Orientalism” ที่ถูกสร้างโดยมุมมองชาวตะวันตก แต่เมื่อได้ปริวรรตและศึกษาความเชื่อเรื่องขวัญและพิธีกรรมเรียกขวัญต่าง ๆ แล้ว ผู้ศึกษาได้เข้าใจว่า นอกจากจะเป็นความเชื่ออย่างหนึ่งที่สมเหตุสมผลจากมุมมอง “คนใน” และสืบเนื่องมานานแล้ว ยังเชื่อมโยงกับบริบททางสังคมวัฒนธรรมที่ผสมผสานกับความเชื่อเรื่องอื่น ๆ จนกลายเป็นระบบความคิดหนึ่งที่หยั่งรากในจิตใจของชาวล้านนา การศึกษาครั้งนี้จึงไม่เพียงแต่เป็นโอกาสที่เปิดมุมมองให้กว้างขึ้นเท่านั้น ยังทำให้มองเห็นคุณค่าของภาษาและวรรณกรรมล้านนาอันเป็นแหล่งภูมิปัญญาที่แสดงเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นที่ควรอนุรักษ์ไว้ต่อไป ท้ายนี้ผู้ศึกษาหวังว่าจะมีโอกาสที่ปริวรรตและศึกษาภาษาและวรรณกรรมล้านนาอีกเพื่อให้เข้าใจความเป็นท้องถิ่นและความเป็นไทยแบบดั้งเดิมมากขึ้น เพราะผู้ศึกษาซึ่งเป็นชาวเกาหลีใต้ไม่มีภาษาท้องถิ่นที่เป็นภาษาเขียนในฐานะ ภูมิปัญญาแห่งภาษา

เอกสารอ้างอิง

- ขวัญฟ้า ศรีประพันธ์. 2544. **ความคิดทางปรัชญาในพิธีกรรมข้าวของล้านนา**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ขวัญฤทัย ธนารักษ์. 2549. **ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างความเชื่อในพิธีกรรมเรียกขวัญของล้านนาและความต้องการด้านจิตวิญญาณที่มีต่อสุขภาวะทางจิตวิญญาณ**. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาการปรึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- ฉลาดชาย รมิตานนท์. 2527. **ผีเจ้านาย**. เชียงใหม่ : ศูนย์หนังสือเชียงใหม่
- ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล. 2529. **ข้อตกลงในการปริวรรตอักษรธรรมล้านนาเป็นอักษรไทยกลาง**. เอกสารวิชาการชุดล้านนาคดีศึกษาลำดับที่ 1. โครงการศูนย์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- ญาวิณีย์ ศรีวงศ์ราช. 2544. **การศึกษาแนวคิดปรัชญาเรื่อง “ขวัญ” ในวรรณกรรมล้านนา**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นฤมล เรืองรังษี. 2532. **คำเรียกขวัญลูกแก้ว:การศึกษาขวัญลูกแก้ว:การศึกษารูปแบบเนื้อหา**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์. 2529. **วิวัฒนาการพิธีทำขวัญของคนไทย**. กรุงเทพฯ : คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ม.ป.ป.
- สนั่น ธรรมธิ อภิวัฒน์ พันธุ์สุข และพิชัย แสงบุญ. 2553. **แบบเรียนอักษรธรรมล้านนา เอกสารวิชาการในโครงการสืบภาษา สานภูมิปัญญาคนเมืองเล่มที่ 1 เลขที่ 005**. เชียงใหม่: สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ**. 2542. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์
- สุกัญญา ภัทรราชย์. 2541. **แม่โพสพ เทวแห่งข้าว. ข้าวกับวิถีชีวิตไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา
- สุวรรณ สุวรรณเวช, พล.ต.อ. 2546. **พื้นฐานความเชื่อของคนไทย**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์บรรณกิจ 1991

สุวิทย์ เจียรสุวรรณ. 2546. การศึกษาวิเคราะห์บททำขวัญและพิธีทำขวัญของกลุ่มคนไทย ไทยพวน และไทยเขมร ที่จังหวัดฉะเชิงเทรา. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เสถียร โกเศศ. 2506. ขวัญและประเพณีการทำขวัญ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ก้าวหน้า

อภิวัฒน์ พันธุ์สุข. 2551. การเปลี่ยนแปลงฐานะและบทบาทของภาษาล้านนา. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาและวรรณกรรมล้านนา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

อุดม รุ่งเรืองศรี. 2547. พจนานุกรมล้านนา-ไทย. ฉบับแม่ฟ้าหลวง ปรับปรุงที่ 1. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัย เชียงใหม่.

กลวิธีการสอนวิชาภาษาอังกฤษเฉพาะกิจเบื้องต้นตามทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ :
กรณีศึกษานักศึกษาโปรแกรมวิชาภาษาอังกฤษ แขนงวิชาภาษาศาสตร์
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

วรพล ฐูปมงคล¹

**Teaching Methodology for ESP under the Theory of Constructivist: A Case
Study of English Major Students, Linguistics Field, Faculty of Humanities,
Chiang Rai Rajabhat University**

Worrapol Toopmongkol

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง กลวิธีการสอนวิชาภาษาอังกฤษเฉพาะกิจเบื้องต้นตามทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ : กรณีศึกษานักศึกษาโปรแกรมวิชาภาษาอังกฤษ แขนงวิชาภาษาศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในรายวิชา EN1202 Introduction to English for Specific Purposes (ภาษาอังกฤษเฉพาะกิจเบื้องต้น) ศึกษาทักษะกระบวนการคิด และ เพื่อประเมินความพึงพอใจของนักศึกษา กลุ่มประชากร คือ นักศึกษา จำนวน 39 คน เก็บข้อมูลโดยใช้แบบทดสอบก่อนเรียน - หลังเรียน โดยวิเคราะห์ค่าความถี่ ร้อยละ และ ค่าเฉลี่ยทางสถิติ ตามลำดับ

ผลการวิจัย พบว่า นักศึกษามีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังใช้ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ คะแนนสูงขึ้นร้อยละ 66.56 สูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ร้อยละ 50 ส่วนค่าเฉลี่ยคะแนนรวมทุกด้านของนักศึกษาทุกคนคิดเป็นร้อยละ 40.56

คำสำคัญ : กลวิธีการสอน, ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์, ภาษาอังกฤษเฉพาะกิจเบื้องต้น, นักศึกษาโปรแกรมวิชาภาษาอังกฤษ

Abstract

“Teaching Methodology for ESP under the Theory of Constructivist: A Case Study of English Major Students, Linguistics Field, Faculty of Humanities, Chiang Rai Rajabhat University. This research title, the author aimed to examine the achievement result in the course EN1202: Introduction to English for Specific Purposes after the theory of Constructivist in classroom has practically been applied, then studies an overall thinking process of students during the theory of Constructivist is experimented and also evaluate students’ attitude after learning this course. Sampling group in this study were 39 students. Pre and Post-Test were used for data collection and statistically analyzed by frequency, percentage and means respectively.

Findings show that the achievement result increased after the theory of Constructivist was used. Accumulative scores for midterm were average 66.56 which this criteria is considered higher than 50 percent, and all student’s total average scores were 40.56 percent.

Keywords : Teaching Methodology, Theory of Constructivist, Introduction to English for Specific Purposes, English Major Students

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วิชา EN1202 Introduction to English for Specific Purposes (ภาษาอังกฤษเฉพาะกิจเบื้องต้น) ที่เปิดสอนในโปรแกรมภาษาตะวันตก คณะมนุษยศาสตร์ เป็นรายวิชาบังคับวิชาหนึ่งที่อยู่ ในหมวดวิชาแกนภาษาอังกฤษ เปิดสอนให้กับนักศึกษาโปรแกรมวิชาภาษาอังกฤษ แขนงวิชาภาษาศาสตร์ โดยจุดมุ่งหมายรายวิชานี้มีการเรียนการสอนเพื่อให้ นักศึกษามีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการใช้ภาษาอังกฤษเฉพาะกิจรูปแบบต่าง ๆ โดยเน้นทักษะการอ่าน การเขียน เนื้อหาภาษาอังกฤษในเชิงธุรกิจ ตลอดจนพัฒนาคำศัพท์ภาษาอังกฤษทางธุรกิจของผู้เรียน เพื่อเตรียมความพร้อมในการพัฒนาความรู้เชิงวิชาการอย่างมืออาชีพ และเตรียมตัวเข้าสู่การเป็นสมาชิกประชาคมอาเซียนในอนาคต

ดังนั้นสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นภายหลังจากที่นักศึกษาไม่เคยเรียนรายวิชานี้มาก่อน (Pre-requisite) กล่าวคือ นักศึกษาไม่มีพื้นฐานในเรื่อง การอ่าน การเขียนภาษาอังกฤษเชิงธุรกิจ จึงทำให้ขาดความสนใจในการศึกษาเนื้อหาภาษาอังกฤษเชิงธุรกิจ ที่ถือว่ามีความยาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งทักษะในการเลือกใช้คำที่แสดงรูปแบบการใช้ภาษาเชิงธุรกิจ (business language expressions) สำนวนภาษาอังกฤษเชิงธุรกิจที่มีความเฉพาะในตัวเนื้อหา อีกทั้งยังคำศัพท์ส่วนใหญ่เป็นคำศัพท์เฉพาะทางธุรกิจ (business terms) ซึ่งส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการเรียนรู้และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาอย่างต่อเนื่อง

ดังนั้น ผู้สอนจึงมีความตั้งใจที่จะนำ

ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ เข้ามาช่วยในการจัดการเรียนการสอน เพื่อทำให้นักศึกษาเกิดความสนใจ ตั้งใจเรียนให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของรายวิชาดังกล่าวเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งยังช่วยสร้างแรงจูงใจในการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพโดยใช้นวัตกรรมนี้ เป็นเครื่องมือในการช่วยพัฒนาการเรียนการสอนต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในรายวิชา EN1202 Introduction to English for Specific Purposes (ภาษาอังกฤษเฉพาะกิจเบื้องต้น) หลังการใช้ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์
2. เพื่อศึกษาทักษะกระบวนการคิดในการเรียนของนักศึกษาโปรแกรมวิชาภาษาอังกฤษ แขนงวิชาภาษาศาสตร์ ระหว่างการใช้ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์
3. เพื่อประเมินความรู้สึกรักของนักศึกษาโปรแกรมวิชาภาษาอังกฤษ แขนงวิชาภาษาศาสตร์ ที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชา EN1202 Introduction to English for Specific Purposes (ภาษาอังกฤษเฉพาะกิจเบื้องต้น)

วิธีดำเนินการวิจัย

วิจัยในชั้นเรียนเรื่อง กลวิธีการสอนวิชาภาษาอังกฤษเฉพาะกิจเบื้องต้นตามทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ : กรณีศึกษานักศึกษาโปรแกรมวิชาภาษาอังกฤษ แขนงวิชาภาษาศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ เป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาวิจัยไว้อย่างเป็นขั้นตอนตามลำดับ ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
3. การสร้างและการหาคุณภาพของเครื่องมือ
4. วิธีดำเนินการวิจัย
5. การเก็บรวบรวมข้อมูล
6. การวิเคราะห์ข้อมูล

ประชากร

ประชากรในงานวิจัยนี้ ได้แก่ นักศึกษาโปรแกรมวิชาภาษาอังกฤษ แขนงวิชาภาษาศาสตร์ ชั้นปีที่ 1 จำนวน 39 คน ซึ่งได้ลงทะเบียนเรียนในรายวิชาภาษาอังกฤษเฉพาะกิจเบื้องต้น (EN1202) ภาคเรียนที่ 2 ประจำปีการศึกษา 2555

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. เครื่องมือในการเก็บข้อมูลเป็นแบบทดสอบก่อนเรียน-หลังเรียนที่ผู้สอนสร้างขึ้นเพื่อใช้เก็บข้อมูล วิเคราะห์ และ ประมวลผล โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 ข้อ 1 วัดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อหาในรายวิชาที่อาจารย์กำหนดขึ้น

ส่วนที่ 2 ข้อ 2 ประเมินทักษะกระบวนการคิดเกี่ยวกับการนำความรู้จากรายวิชานี้ไปใช้ประโยชน์

ส่วนที่ 3 ข้อคำถามตั้งแต่ข้อ 3-7 เป็นการประเมินความรู้สึกของนักศึกษาที่ลงทะเบียนในรายวิชานี้

2. กิจกรรมเสริมที่จัดประกอบในการเรียนการสอน ได้แก่ การตอบคำถามเกี่ยวกับเนื้อหารายวิชาการสัมภาษณ์ และการนำเสนอผลงานโดยการเขียนหรือนำเสนอระบบมัลติมีเดีย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลนั้น ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. ให้นักศึกษากรอกข้อมูลลงในแบบทดสอบผู้เรียนวิชาภาษาอังกฤษเฉพาะกิจเบื้องต้น (EN1202 Introduction to English for Specific Purposes) ในคาบแรกก่อนเริ่มเรียนเพื่อวัดความรู้เบื้องต้น ของนักศึกษาที่มีต่อรายวิชาดังกล่าว

2. แบบทดสอบก่อนเรียน-หลังเรียน วิชาภาษาอังกฤษเฉพาะกิจเบื้องต้น (EN1202 Introduction to English for Specific Purposes) เพื่อให้นักศึกษาสอบทุกครั้งที่ยังเรียนและเพื่อนำไปวิเคราะห์หลังจบการเรียนการสอนในรายวิชาดังกล่าวแล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และแปรผลโดยดูผลจากแบบทดสอบก่อนเรียน-หลังเรียน วิชาภาษาอังกฤษเฉพาะกิจเบื้องต้น (EN1202 Introduction to English for Specific Purposes) ควบคู่กับคะแนนที่ได้จากการนำกิจกรรมเสริมมาร่วมปฏิบัติในชั้นเรียน

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาเรื่องความสามารถทางการสื่อสารของนักศึกษาได้เริ่มจากการเก็บข้อมูลของนักศึกษาแล้วนำมาวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 เริ่มจากการให้นักศึกษาเขียนแบบประเมินก่อนเรียนในคาบแรกที่เริ่มเรียน เพื่อตรวจสอบความคิดเห็นและความรู้สึกที่มีรายวิชาที่ได้ลงทะเบียนเรียน

ขั้นตอนที่ 2 นำข้อมูลที่นักศึกษากรอกข้อมูลตามความเป็นจริงในแบบประเมินก่อนเรียน-หลังเรียน ในส่วนที่ 1 เพื่อประเมินและหาค่าของความเข้าใจความเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อหาในรายวิชาที่อาจารย์กำหนด

ขั้นตอนที่ 3 นำข้อมูลที่นักศึกษากรอกข้อมูลตามความเป็นจริงในแบบประเมินก่อนเรียน-หลังเรียน ในส่วนที่ 2 เพื่อประเมินทักษะกระบวนการคิดเกี่ยวกับการนำความรู้จากรายวิชานี้ไปใช้ประโยชน์

ขั้นตอนที่ 4 ประเมินความรู้สึกลงของนักศึกษาที่ลงทะเบียนในรายวิชานี้จากส่วนที่มีกรตอบ ข้อคำถามตั้งแต่ข้อ 3-6 ในแบบประเมิน

ขั้นตอนที่ 5 นำกิจกรรมเสริมที่จัดขึ้นเพื่อประกอบในการเรียนการสอน ได้แก่ การตอบคำถามเกี่ยวกับรายวิชา การสัมภาษณ์ และการนำเสนอผลงานคิดวิเคราะห์ในรูปแบบงานเขียนจดหมายโต้ตอบทางธุรกิจ มาอภิปรายเพื่อเป็นข้อเสนอแนะต่องานวิจัยอื่นต่อไป

สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูล ผลปรากฏดังนี้

1. ผลสัมฤทธิ์ทางเรียนในวิชาภาษาอังกฤษเฉพาะกิจเบื้องต้น EN1202 ของนักศึกษาทั้ง 39 คน

หลังการใช้ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ร่วมกับกลวิธีการสอนแบบปกติ พบว่า คะแนนเก็บของ

นักศึกษาในรายวิชาดังกล่าวซึ่งผลที่กำหนดไว้ตามเกณฑ์ 80% นักศึกษาส่วนใหญ่มีคะแนนเก็บอยู่ในเกณฑ์ที่ดีเกินร้อยละ 50 มีค่าเฉลี่ยรวมสูงถึง 66.56 ยกเว้นนักศึกษาลำดับที่ 7, 8 และ 9 ที่ได้คะแนนเก็บน้อยและไม่ถึงร้อยละห้าสิบ เนื่องจากเวลาเข้าเรียนมีน้อยและไม่ครบตามเกณฑ์ จึงไม่มีสิทธิ์สอบปลายภาค ส่งผลให้คะแนนในช่องปลายภาคเรียนมีค่าเท่ากับ 0 ค่าเฉลี่ยคะแนนรวมของนักศึกษาทุกคนจึงมีค่ารวมอยู่ที่ 40.56 ผลคะแนนสอบปลายภาคที่กำหนดไว้ตามเกณฑ์ 20% ทำให้คะแนนสอบปลายภาคของนักศึกษาทั้ง 39 คน มีค่าคะแนนรวมอยู่ที่ 12.84 ซึ่งผลที่ได้ของคะแนนรวมทั้งหมดเกินครึ่ง 10 คะแนน โดยค่าเฉลี่ยของคะแนนสอบ ปลายภาคของนักศึกษาในรายวิชานี้จึงมีค่าอยู่ที่ 64.23

2. ผลจากการประเมินทักษะกระบวนการคิดและการนำเสนอผลงานของนักศึกษารายวิชาภาษาอังกฤษ

เฉพาะกิจเบื้องต้น EN1202 พบว่ามีมากขึ้น ค่าผลการประเมินก่อนเรียนของนักศึกษาจำนวน 39 คน ที่ได้ประเมินค่าการเรียนรู้และการฝึกกระบวนการคิดของตนเองต่ำกว่า 5 คะแนน มีอยู่ทั้งสิ้น 17 คน และ นักศึกษาประเมินค่าการเรียนรู้และการฝึกกระบวนการคิดของตนเองมากกว่า 5 คะแนน มีอยู่ทั้งสิ้น 22 คน ผลรวมของค่าการประเมินจึงอยู่ที่ 191 ส่วน 390 คะแนน ส่วนผลของการประเมินหลังเรียนของนักศึกษานั้น มีค่าการประเมินอยู่ที่ 336 ส่วน 390 คะแนน สรุปได้ว่าก่อนเรียนรายวิชานี้ นักศึกษามีทักษะกระบวนการคิดค่อนข้างน้อย แต่พอได้ศึกษาเนื้อหาในรายวิชานี้แล้ว นักศึกษามีทักษะ

กระบวนการคิดที่เกิดจากการใช้ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ และได้รับการฝึกทักษะดังกล่าวจากกิจกรรมที่ได้ กำหนดในห้องเรียนบ่อยขึ้น จึงมีผลทำให้ ค่าของ คะแนนที่ได้หลังเรียน สูงกว่าก่อนเรียน โดยมี ผลต่างของค่าคะแนน อยู่ที่ 145

3. ผลจากการประเมินความรู้สึกของ นักศึกษารายวิชาภาษาอังกฤษเฉพาะกิจเบื้องต้น EN1202

โดยภาพรวม พบว่า ความรู้สึกของ นักศึกษาก่อนเรียนรายวิชาภาษาอังกฤษเฉพาะกิจ เบื้องต้น (EN1202) Unit 1-6 ตามเกณฑ์การ ประเมินนั้นผู้วิจัยได้กำหนดค่าของความรู้สึกใน การประเมินเป็นคะแนน 1-10 ซึ่งผลรวมเฉลี่ยอยู่ที่ 5.83 เมื่อพิจารณาแต่ละ Unit พบว่า มีเพียง Unit เดียว ที่คะแนนต่ำกว่า 5 คะแนน เนื่องจาก เนื้อหาในบทเรียนนี้มีความยากของศัพท์เฉพาะ ทางธุรกิจ ส่วน Unit ที่ 4 นักศึกษามีความรู้สึก พึงพอใจมาก จะเห็นได้จากค่าเฉลี่ยก่อนเรียนของ บทเรียนนี้สูงถึง 7.5 และ หลังเรียน 10 คะแนน เต็ม ถือว่าอยู่ในระดับความพึงพอใจที่สูงมาก ซึ่ง นักศึกษาสะท้อนรูปแบบการจัดการเรียนการสอน และกิจกรรมจากบทเรียนที่ทำให้นักศึกษาได้แสดง ศักยภาพและมีส่วนร่วมในชั้นเรียนมากที่สุด

อภิปรายผล

การศึกษาวิจัยในชั้นเรียนเรื่อง “กลวิธี การสอนวิชาภาษาอังกฤษเฉพาะกิจเบื้องต้นตาม ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ : กรณีศึกษานักศึกษา โปรแกรมวิชาภาษาอังกฤษ แขนงวิชาภาษาศาสตร คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย นั้น การศึกษาวิจัยเรื่องดังกล่าวสามารถอภิปรายผล ได้ ดังนี้

1. ผลสัมฤทธิ์ทางเรียนในวิชาภาษาอังกฤษเฉพาะกิจเบื้องต้น EN1202 ที่ผู้วิจัยใช้ กลวิธีการจัดการเรียน

การสอนตามทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ นั้น พบว่า กลวิธีการสอนตามทฤษฎีดังกล่าวนี้ ประสบ ผลสำเร็จในการใช้จัดการเรียนการสอนภายใน ห้องเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ จะเห็นได้จากผล คะแนนที่ได้คือคะแนนเก็บที่กำหนดไว้ตามเกณฑ์ 80% นักศึกษาส่วนใหญ่มีคะแนนเก็บอยู่ในเกณฑ์ ที่ดีเกินร้อยละ 50 รวมแล้วมีค่าเฉลี่ยของคะแนน สูงถึง 66.56

นอกจากนี้ ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ เป็น อีกวิธีหนึ่งในการสนับสนุนการเรียนรู้ของนักศึกษา ได้ดีขึ้น สอดคล้องกับผลการวิจัยของ จูริรัตน์ เพ็ญ สาร (2549), สุภัทร จีนปฐ (2546), รุ่งลาวัลย์ จันทรวงทอง (2548) และกุสุมา นาคะเกศ (2549) ที่ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ตามแนว ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ส่งผลให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียนสูงขึ้น ซึ่งผลดังกล่าวอาจสืบเนื่องมา จากขั้นตอนในการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริม นักเรียนได้เรียนรู้จากสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้น จริง ทำให้นักเรียนเกิดความขัดแย้งทางปัญญา นักเรียนรู้สึกว่าคุณเองเป็นส่วนหนึ่งของ สถานการณ์ปัญหานั้น ๆ เมื่อนักเรียนได้เรียนรู้จาก สถานการณ์ปัญหา นักเรียนทำการวิเคราะห์ ไตร่ตรองเกี่ยวกับปัญหา จากนั้นนำไปสู่การ ค้นคว้าข้อมูลจากแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อนำ มาแก้ไขปัญหาให้สำเร็จลุล่วง นอกจากนี้นักเรียน ยังได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อช่วยกันร่วมมือ กันแก้ปัญหา นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง ได้รับ ประสบการณ์ตรงจากการลงมือปฏิบัติ นักเรียนได้

สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองจากการพยายามแก้ไข ปัญหา และมีส่วนให้นักเรียนจดจำข้อมูลความรู้ได้นาน เป็นการเรียนรู้ที่มีความหมาย นักเรียนมีความคิดเห็นต่อการเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมการเรียน รู้ว่าช่วยเชื่อมโยงประสบการณ์กับชีวิตจริงของ นักเรียนและนำไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์จริง

2. ผลจากการประเมินทักษะ กระบวนการคิดและการนำเสนอผลงานของ นักศึกษารายวิชาภาษาอังกฤษ

เฉพาะกิจเบื้องต้น EN1202 พบว่ามีมากขึ้นเนื่องจากกลวิธีการสอนตามทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ทำให้นักศึกษามีทักษะกระบวนการคิดในการแก้ไขปัญหาจากสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในห้องเรียนได้ ซึ่งสอดคล้องกับ ชาตรี สำราญ (2543: 151) กล่าวว่า สิ่งที่ต้องการให้เกิดกับเด็กนักเรียนในระดับสูงขึ้นไป คือ ทักษะกระบวนการคิด เพื่อค้นหาคำตอบในสถานการณ์ต่าง ๆ โดยอาศัยประสบการณ์และการฝึกปฏิบัติจริงเพื่อให้สามารถ ผจญกับปัญหาและจัดการกับภาวะต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสมเป็นประโยชน์ต่อตนเอง และผู้อื่น

3. ผลจากการประเมินความรู้สึกของ นักศึกษารายวิชาภาษาอังกฤษเฉพาะกิจเบื้องต้น EN1202

โดยภาพรวมตามเกณฑ์การประเมิน ผู้วิจัยได้กำหนดค่าของความรู้สึกในการประเมิน เป็นคะแนน 1-10 ซึ่งผลรวมเฉลี่ยอยู่ที่ 5.83 พบว่า เนื้อหาที่ใช้สอนใน Unit 3 มีคะแนนต่ำกว่า 5 คะแนน เนื่องจากเนื้อหาในบทเรียนนี้มีความ ยากของศัพท์เฉพาะทางธุรกิจที่มีความยุ่งยากซับซ้อน ผลการประเมินความรู้สึกของนักศึกษาจาก เนื้อหาที่ผู้วิจัยใช้สอนทั้ง 6 Unit จะมีเพียง Unit

4 ที่มีส่วนทำให้ผู้เรียนประเมินความรู้สึกได้ออก มาเป็นอย่างดี จะเห็นได้จาก ค่าเฉลี่ยก่อนเรียน 7.5 และ หลังเรียน 10 คะแนนเต็ม นักศึกษามี ความพึงพอใจมากที่สุด สอดคล้องกับกานอนและ คอลลีย์ (Gagnon and Collay Michelle 2001: 1-11) ได้เสนอรูปแบบการสอนแบบคอนสตรัคติวิสต์ไว้ดังนี้ ให้ผู้เรียนทุกคนมีส่วนร่วมในกิจกรรม การเรียนการสอน (Involve students in instructional activities) ระบุตัวอย่างและไม่ใช้ ตัวอย่าง นิยามความหมายและความคิดรวบยอด จากการได้อภิปรายให้ระบุนายการ จัดกลุ่มและ อธิบายให้มีส่วนร่วมกิจกรรมต่างๆทุกบทเรียน ทำ แผนที่ความคิด (Concept Map) ใช้กิจกรรมเพื่อ การตัดสินใจ เช่น บทบาทสมมุติ จำลอง สถานการณ์ ให้แสดงรูปแบบพฤติกรรมที่คาดหวัง จากกิจกรรมการเรียนการสอนที่เกิดขึ้น ตรวจสอบ ความเข้าใจ โดยดำเนินการถามคำถามหลาย ประเภทที่ส่งเสริมความคิด คำถามไม่ควรจำกัดคำตอบกว้างเกินไปและไม่มีจุดเน้น เปิดโอกาสให้ นักเรียนสร้างความรู้ความคิด ถามคำถามที่สำคัญ ใช้คำถามแบบเจาะลึก เป็นต้น

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าการนำระบบการสอน หรือรูปแบบการสอนตามแนวทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์มาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนนั้น จะส่งผลให้มีกระบวนการวางแผน วิเคราะห์ และ ดำเนินการ ตลอดจนการประเมินผล ผู้วิจัยเห็น สมควรว่าถ้ามีการวางแผนในการใช้ระบบการสอน เป็นอย่างดีแล้วย่อมช่วยในการตอบสนองต่อความ ต้องการของผู้เรียนและช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียน รู้ได้อย่างเต็มศักยภาพ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ผู้วิจัยเรื่องต่อไปควรมีการเปรียบเทียบผลการเรียนรู้อันเกิดจากกลวิธีการสอนตามทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์กับกลวิธีการสอนอื่น ๆ เช่น กลวิธีการสอนแบบร่วมมือ การสอนแบบ Story Line ในรายวิชาต่าง ๆ และ ระดับชั้นต่าง ๆ ด้วย
2. ผู้วิจัยเรื่องต่อไปควรรนำทฤษฎีการเรียนรู้อื่น ๆ มาประยุกต์ใช้กับการสอนรายวิชาต่าง ๆ

เอกสารอ้างอิง

เกียรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. การคิดเชิงวิเคราะห์. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : ซัคเซสมิเดีย, 2546.

กุสุมา นาคะเกศ. ผลของชุดการสร้างความรู้ที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ เรื่อง การพัฒนารูปแบบ การแสดงดนตรีที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และภูมิปัญญาสากล สำหรับนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 5. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. (เทคโนโลยีการศึกษา). ขอนแก่น : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2549.

จूरรัตน์ เพ็ญสาร. ผลของมัลติมีเดียที่พัฒนาตามแนวคอนสตรัคติวิสต์ รายวิชาภาษาอังกฤษ เรื่อง ส่วนต่างๆ ของร่างกาย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. (เทคโนโลยีการศึกษา). ขอนแก่น : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2549.

เจษฎาพร ปฏิตั้ง. ผลของสิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้บนเครือข่ายที่พัฒนาตามแนวทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ เรื่อง Present Simple Tense สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. (เทคโนโลยีการศึกษา). ขอนแก่น : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2549.

ชาติ แจ่มนุช. สอนอย่างไรให้คิดเป็น. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เสียงเชียงใหม่, 2545.

ชาตรี สาราญ. หลากหลายวิธีสอนที่ไม่หลอกหลอนวิธีเรียนรู้. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มูลนิธิสดศรีสฤษดิ์วงศ์, 2542.

ทิศนา ขมมณี. ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.

บังอร ร้อยกรอง. การใช้เกมเสริมการฝึกทักษะฟัง-พูดภาษาอังกฤษ สำหรับนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนอนุบาลลำปาง. เชียงใหม่ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2541.

ประสาธ หลักศิลา. (ม.ป.ป.). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับชุมชนและการพัฒนาชุมชน. ค้นเมื่อ 15 เมษายน 2552, จาก <http://www.human.cmu.ac.th/~hc/ebook/006103/lesson10/01.htm>

ไพจิตร สดวกการ. ผลของการสอนคณิตศาสตร์ตามแนวทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ที่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์และความสามารถในการถ่ายโยงการเรียนรู้ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น. วิทยานิพนธ์ ค.ด. (คณิตศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

ยุพา ชุ่มสนิท. การสร้างหนังสือเรียนเล่มเล็กเชิงวรรณกรรมวิชาภาษาอังกฤษ ชั้นประถมศึกษา ปีที่ 5. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม. (การประถมศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2540.

ยุพิน คำภา. ผลของมัลติมีเดียที่พัฒนาตามแนวทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์วิชาภาษาอังกฤษ เรื่อง **Environment** สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. รายงานการศึกษาอิสระปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการศึกษา. ขอนแก่น : บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2550.

รุ่งลาวัลย์ จันทรวงทอง. ผลของชุดการสร้างความรู้ตามแนวคอนสตรัคติวิสต์ เรื่อง องค์ประกอบ **ศิลป์** สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. รายงานการศึกษาอิสระปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการศึกษา. ขอนแก่น : บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2548.

วรางคณา หอมจันทร์. ผลของโปรแกรมการเรียนการสอนผ่านเว็บแบบเปิดและปิดและระดับ **ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2**. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาโสตทัศนศึกษา. กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.

เสถียร จิรรังสีมันต์. ความรู้เกี่ยวกับองค์กรเครือข่าย. ค้นเมื่อ 23 มีนาคม 2552, จาก <http://www.nesac.go.th/document/show11.php?did=06110001>, 2549.

สมชาติ กิจยรรยง และ จิรชา ใจเอี่ยม. เกมส์และกิจกรรมผสมผสานเพื่อพัฒนาบุคลากร. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มัลติฟอร์เมชันเทคโนโลยี, 2543.

สุภัทร จินปฐ. ผลของการเรียนรู้จากสื่อบนเครือข่ายที่พัฒนาตามแนวคอนสตรัคติวิสต์ในวิชา **สื่อการสอน** สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรีวิทยานิพนธ์ ศษ.ม. (เทคโนโลยีการศึกษา). ขอนแก่น: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2546.

สุวิทย์ มูลคำ. **กลยุทธ์การสอนคิดวิเคราะห์**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ดวงกลมสมัย, 2547.

สุวิทย์ มูลคำ และ อรทัย มูลคำ. **วิธีการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความรู้และทักษะ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ภาพพิมพ์, 2547.

Gagnon, George W. & Collay, Michelle. **Designing for Learning: Six Elements in Constructivist Classrooms.** Corwin Press: Incorporated, 2001.

Tuckman B.W. . **Forming, storming norming and performing in groups.** Retrieved August 2, 2552, from <http://www.infed.org/thinkers/tuckman.htm>, 1977.

从文化语言学角度探析《水浒传》中歇后语的文化内涵 Explore and analysis on the cultural connotations of two-part allegorical sayings from *The Water Margins*

张鑫¹ 田书慧²

【摘要】《水浒传》使汉语中产生了数量可观的歇后语，这些“水浒歇后语”蕴含着特定的文化内涵与文化价值。本文从文化语言学的角度分析可知，水浒歇后语反映了好汉们被逼上梁山的反抗精神，勇武刚强、敢作敢为的武侠精神，以及侠肝义胆的江湖义气。许多水浒歇后语还具有很强的戏谑幽默特性。

【关键词】《水浒传》；歇后语；文化内涵；探析

Abstract : *Water Margins* bring forth a significant amount of two-part allegorical sayings, which have unique cultural connotations and values. This article analysis on cultural linguistics ,These sayings transmit the spirit of revolt, martial chivalry and brotherhood, and many of them have distinct characteristic of jocosity.

Keywords : *The Water Margins* ; two-part allegorical sayings ; culture ; analysis

¹ 作者简介：张鑫（1983-），女，内蒙古大学文学与新闻传播学院讲师。

² 作者简介：田书慧（1993-），女，内蒙古大学文学与新闻传播学院2011级对外汉语本科生。

中国古典文学四大名著之一的《水浒传》作于元末明初，是我国历史上第一部以农民起义为题材的白话章回体小说，故事取材于北宋末年发生的以宋江为首的农民起义。这次起义因声势极盛、影响巨大，在民间产生了许多奇闻异说。小说的创作底本正是基于大量的民间传说、话本及杂剧，并且经过漫长的流传演变过程，最终由施耐庵加工写定。成书之前的故事在坊间老百姓中广为流传，成书之后在封建文人之间也引起了强烈的震荡效果，这些都使得《水浒传》对中华民族的精神生活产生了巨大影响，而其普及和畅销的程度更使得民间产生了大量围绕《水浒传》中的故事和人物形成的歇后语（以下简称“水浒歇后语”）。本文从文化语言学的视角出发，对水浒歇后语独特的文化内涵与文化价值进行梳理。

一、逼上梁山的反抗精神

“逼上梁山”是《水浒》的核心思想，比喻被迫起来反抗，成语反映了北宋末年官逼民反、民不得不反的社会文化背景。北宋末年，社会危机高度集中，冗官冗员、小农破产且土地极度私有、西夏和金的军事威胁压力而造成的边患是这一时期的主要社会矛盾，而在这三个主要矛盾中，小农破产且土地高度集中是基本的内部矛盾。在这种社会背景之下，社会动荡，民不聊生，黑恶势力强大，梁山好汉之士不忍欺压，抛家舍业上梁山，完全是官逼民反的现实写照，正所谓“造反有理，革命无罪”。反映“逼上梁山”反抗精神的歇后语有：

梁山上的英雄——逼的³

梁山聚义——逼出来的

“水泊梁山”是“八方共域，异姓一家”的理想国，正所谓“天地显罡煞之精，人境合杰灵之美。千里面朝夕相见，一寸心死生可同。相貌语言，南北东西虽各别；心情肝胆，忠诚信义并无差。其人则有帝子神孙，富豪将吏，并三教九流，乃至猎户渔人，屠儿刽子，都一般儿哥弟称呼，不分贵贱；且又有同胞手足，捉对夫妻，与叔侄郎舅，以及跟随主仆，争斗冤仇，皆一样的酒筵欢乐，无问亲疏。或精灵，或粗卤，或村朴，或风流，何尝相碍，果然识性同居；或笔舌，或刀枪，或奔驰，或偷骗，各有偏长，真是随才器使。……地方四五百里，英雄一百八人……”⁴《水浒》中有如此一个好去处，大家不是慕名前往，而是“被逼无奈”，反映的是各路绿林豪杰，各色草泽英雄“虽欲不反，焉可得乎”的曲折历程。民间产生了这些有关“逼上梁山”的歇后语，正是抓住了“上梁山”与“被逼无奈”之间的语义关联，采用引注的方式，解释了“上梁山”的原因。尽管被逼无奈，“上梁山”最终依然是一种旗帜鲜明的反抗，而且这种反抗是极端的、彻底的，正如谚语中所说“兔子急了会咬人”、“老鼠急了敢咬猫”，带有了在走投无路的情况下什么样的人都有可能“不择手段、极端行事”的意味。

³ 施耐庵，古本水浒传[M]。石家庄：河北人民出版社，1985年。

《水浒》中最为典型被“逼”上梁山的是林冲。林冲是一个中下级军官，岳丈家的家资也颇为殷实。他在军中供职，因为武艺超群而当上了八十万禁军教头，可以说是前途无量。小说的艺术张力就在于着力于体现了他如何从一个循规蹈矩的官吏转变为一个啸聚山林的绿林好汉的矛盾承接过程。而在此矛盾承接过程中大批以“林冲”为主体的歇后语形象地反映了林冲是如何一步步被“逼”上梁山的。例如：

- 林冲买宝刀——哪知是计
- 林冲买宝刀——中了圈套
- 林冲买宝刀——中了诡计
- 林冲误闯白虎堂——单刀直入
- 林冲误入白虎堂——祸从天降
- 林冲误入白虎堂——有口难辩
- 林冲误入白虎堂——上当了
- 林冲误闯白虎堂——上当受骗
- 林冲误闯白虎堂——中了诡计
- 林教头发配沧州——一路风险
- 林冲到了野猪林——绝处逢生
- 林冲棒打洪教头——看破绽下手
- 林冲棒打洪教头——专看你的破绽下手
- 林冲看守草料场——英雄无用武之地
- 林冲棒打洪教头——后发制人
- 林冲奔梁山——逼上去的
- 林冲奔梁山——逼出来的
- 林冲奔梁山——官逼民反
- 林冲奔梁山——走投无路
- 林冲的后路——逼上梁山

以“林冲”为主体的歇后语形成了一个歇后语类聚群。前半部分聚合起来展现的正是林冲一步步妥协忍让一步步被紧逼不放的曲折过程，后半部分则体现了使其最终走向反抗成为必然。

二、勇武刚强、敢作敢为的武侠精神

民众处于社会最底层，面临着各种各样的压迫，而英雄凭借个人或团体的力量对抗乃至征服这种压力，从而在民众心中引起了对英雄及其力量的崇拜，歇后语中自然少不了对英雄优秀品质的褒扬。《水浒》是关于梁山好汉的悲壮赞歌，宣扬了汉民族民间文化中始终推崇的除暴安良、扶危济困、对社会有着强烈责任感的侠义精神。这种侠义精神通过文学、艺术等各种方式被升华、凝炼，语言中的文化精华歇后语也以其特有的口传方式不断构建和延续这一理想而又朴素的情怀。

武松是《水浒》中一位响当当的英雄好汉。这一人物一出场，就没有理会景阳冈前“三碗不过岗”的训诫，借着酒意赤手空拳打死吊睛白额猛虎。不仅如此，随着小说情节的发展，他怒杀西门庆，醉打蒋门神，血溅鸳鸯楼，是典型的勇武豪爽的好汉。歇后语中饱含着对这位英雄形象朴实而生动的记述，如：

武松连喝十八碗酒——没有罪(醉)

武松打虎——硬上岗

武松打虎——一举成名

武松打虎——艺高人胆大

武二郎打虎——三拳两脚

武松景阳冈上遇大虫——不是虎死，就是人伤

武松上景阳岗——专打拦路虎

武松复仇——毫不手软

武松斗杀西门庆——扔出他去

武松杀嫂——替兄报仇

武松进了二娘店——不怕刀的来了

武松路过十字坡——进了黑店

武松夜宿十字坡——误投黑店

武松大闹十字坡——英雄不打不相识

武松当行者——将就材料

武松扮头陀——顺其自然

武松醉会蒋门神——给点厉害他看看

武松鸳鸯楼留字——好汉做事好汉当

武松打店——一家人不认一家人

另一位水浒好汉的代表——鲁智深，也是《水浒》中的重要人物，他怒打镇关西、倒拔垂杨柳、大闹野猪林，是一个见义勇为、嫉恶如仇、扶危济困、爱憎分明、仗义疏财、慷慨大方的英雄好汉。赞叹褒奖鲁智深勇武侠义的歇后语有：

鲁提辖拳打镇关西——抱打不平

鲁达拳打镇关西——打他个鼻塌嘴歪

鲁智深出手——救了林冲一命

鲁智深出家——难守佛门清规

鲁智深倒拔垂杨柳——好大的劲

鲁智深倒拔垂杨柳——蛮劲十足

花和尚拔垂杨柳——好大的力气

水泊梁山一百零八位英雄中，李逵是一个独特的艺术形象。李逵江州劫法场、沂岭杀四虎、大闹忠义堂，是一条天不怕地不怕的汉子。歇后语中形象地记录了他爽直、暴躁、生性粗鲁和天不怕地不怕的性格。如：

李逵的板斧——那可不是好惹的

李逵举斧——刀下不留情

李逵抡板斧——以势压人

黑旋风的三斧头——砍完就没招了

李逵打宋江——过后赔不是

李逵大闹忠义堂——分不清真假宋江

李逵判案——乱打一通

李逵升堂判案——乱打一通

李逵判案——强者有理

李逵遇虎——斩尽杀绝

三、称兄道弟的江湖义气

所谓“江湖”，字面上引申为人们活动的范围，即我们通常所指的“社会”。事实上，“江湖”是汉民族传统文化中的一种非官方的社会活动形式，一种人际关系的交往形式。农耕社会背景下，基于以血缘关系为纽带的宗族大家庭关系模式，“江湖”交往的特征即是陌生人之间的“兄弟相称，哥们儿义气”。

《水浒》中的一百单八将，堪称江湖人物大全。他们按照某种契约标准，排定座次，形成了没有血缘的兄弟关系，从此长护幼，幼忠长，一切行事严格地遵从于这种约束，一切情义质朴地出发于这种交往。于是，他们同心同德，为民众惩恶扬善，济贫扶弱，干出了轰轰烈烈的一番大事。鲁智深大闹野猪林，使得结义弟兄林冲免于死。柴进门招天下客，视天下往来的好汉为弟兄。为了救护“有一套富贵来与他说知”的刘唐，晁天王不怕“担着血海也似干系”，为“心腹弟兄”通风报信。此外，宋公明私放晁天王，朱全义释宋公明，武松醉打蒋门神，花荣大闹清风寨都是为了兄弟情义。为了营救宋江，戴宗传假信，梁山好汉劫法场。时迁落难，宋公明三打祝家庄。为营救史进、鲁智深，宋江大闹西岳华山；为了给长兄晁盖报仇，宋公明夜打曾头市。这些事例都说明“梁山一百单八将，不分男女拜兄弟”，大家不分贵贱，不问亲疏，不论男女，“皆兄弟也”。结义兄弟之间，相濡以沫，拔刀相助，体现的正是所谓的“江湖文化”。水浒歇后语中就有着十多条以此为题材的歇后语：

梁山好汉——重义气

梁山泊的好汉——不打不亲热

梁山的兄弟——不打不成相识

梁山兄弟——不打不亲

梁山兄弟——越打越亲

梁山的兄弟——志同道合

梁山的兄弟——论秤分银

梁山兄弟——大块吃肉，大碗喝酒

梁山上的朋友——不打不相识

梁山上的好汉——有福同享，有难同当

梁山的英雄好汉大多数都处于社会的底层，极为普通甚至低下的生活地位和各自波折的生活经历形成了他们特殊的文化心理和文化意识，他们忠君唯上、重圣唯贤，但更崇义尚勇、尊义重侠。这种独特的文化心理和群体意识构建了梁山好汉的集体人格，体现了俗文化在中国古代文人精神为主体的精神世界中的独特价值。

四、水浒歇后语的戏谑性

水浒歇后语，大都是以家喻户晓的人物形象为创作的基础，不论是梁山英雄还是市井小人，都以最能突出人物特色的创作素材为由头和依托，运用想象、夸张等手段，重新构建出这些人物形象的具体事例，引出所要表达的内容与感情。这些产生于民众生产与生活中的歇后语生动、有趣，既符合人物的性格特点，又与民众的生活紧密相关，调侃间流露出了集体的文化意识。

武大郎不是《水浒》重点刻画的人物形象，但以身材矮小的“武大郎”为题材构成的歇后语，却有相当比重。特别是以“武大郎开店”为题材形成的歇后语在社会上广为流传。像“武大郎开店——高我者不用”意思是说只用矮子，不用高人，嫉贤妒能。在日常生活中，人们常借“武大郎开店”的比喻领导容不下能人，比喻不敢用比自己能力强的人，比喻压制、打击别人和不择手段抬高自己的人。围绕着武大郎的身材矮小推衍虚构出的歇后语主要有：

武大郎的身材——不够尺寸

武大郎放风筝——起手不高

武大郎的脚指头——一个好的也没有

武大郎的包子——七大八小

武大郎出摊——没好货

武大郎攀杠子——上下够不着

围绕着嘲笑武大郎性格软弱形成的歇后语有：

武大郎打虎——没生成那个拳头

武大郎卖豆腐——人熊货软

武太郎叫门——熊人到家

相貌丑陋、粗鲁爽直的李逵，经常在冲动之下做出令人啼笑皆非的事情，与小说中许多沉稳方正的人物形成了鲜明的对比，这也正是该人物的特色之处，为百姓所熟知。因此，以戏谑的方式围绕他的外貌及性格特点创造了许多歇后语。例如：

李逵卖煤炭——黑对黑·

李逵卖煤炭——黑上加黑

李逵装哑童——目瞪口呆

李逵拿起绣花针——有劲使不到点儿上

李逵绣花——力不从心

李逵绣花——心有余而力不足

李逵捉鱼——一条得不到

张三遇李逵——黑对黑

李逵裹脚——难缠

李逵遇着张飞——你痛快，我干脆

李逵搬四书——冒充读书人

吴用是《水浒》塑造的足智多谋、冷静沉着的智者形象，他率领起义军作战，几乎未遇到与之抗衡长久的对手。歇后语“梁山的军师——无(吴)用”利用的却是吴用名字和“无用”的谐音，智者和“毫无用处”的鲜明落差带来强烈的戏谑效果。以“武松”为戏谑对象的歇后语有：

武松卖刺猬——人强货扎手

武松捡禾——有棍耍

武松看鸭子——英雄无用武之地

武松绣花——胆大心细

水浒歇后语的戏谑性来自于前半部分对水浒人物漫画式的描写，后半部分是喜闻乐见的解说和超越常规的想象，在前后两部分的配合下传达出一种幽默、讽刺的效果。

五、结语

我们认为，语言的形成标志着人类文化的进步。同时，语言又使人处于一种确定性的文化意识之中。由于文化意识、思维方式的作用，人们在使用语言和创造语言时往往具有一种“文化本能”——按照文化意识、思维模式来遣词造句或创造词语，从而使说话者的话语习惯及语言特色带有强烈的“民族性”和“国民性”的特点。《水浒传》中出现的大量歇后语深刻地反映了这一点，也就是说，水浒歇后语的泛化、通用化不是独立的单纯的词义演变问题，而具有深刻的历史文化背景，是一种重要的语义文化现象。水浒歇后语在汉语中的广泛应用使我们认识到，汉民族源远流长的英雄主义及侠义文化底蕴是其形成的社会基础，它反映了英雄主义及侠义文化在我们的生活中、在中国社会中占的位置非同一般。中国人向来重视实际的推理经验，注重类比推理，而类比推理强调相似性以及相关性。因此，水浒歇后语同人们生活场景的方方面面都存在着同构关系，这也使得其通用于社会生活的各个领域。水浒歇后语强化了汉民族的思维模式，使中国人在英雄主义及侠义文化的民族氛围中，形成了一定的考虑问题、认识事物的习惯和方法，进而使得水浒歇后语具有了深厚的民族文化底蕴。

参考文献：

- [1] 王晓娜著. 歇后语和汉文化[M]. 北京：商务印书馆，2001.
- [2] 温端政. 《方言与俗语研究：温端政语言学学术论文选集》[C]. 上海：上海辞书出版社，2003.
- [3] 谢桃坊著. 中国市民文学史[M]. 成都：四川人民出版社，2003.
- [4] 李庆霞. 论《水浒传》的市民文化色彩[J]. 合肥学院出版社. 2005. 22卷. 2期.
- [5] 张岱年等著. 中国思维偏向[M]. 北京：中国社会科学出版社. 1991.
- [6] 王晓升著. 语言于认识[M]. 北京：中国人民大学出版社，1994.
- [7] 《古今俗语集成》六卷[P]. 山西：山西教育出版社，1989. 7版.
- [8] 马国凡主编. 《歇后语》[M]. 内蒙古人民出版社，1998. 7版.

“得了(liǎo)”类结构式的词汇化过程考察”

Lexicalization of “De liao” Construction Group

王咸慧 北京语言大学

【摘要】 能性标记“得”既可以前置动词“了”，组成结构式“得了(liǎo)”，也可以后置于动词“了”，组成结构式“了得”，从共时层面上看，两者的用法有同有异；此外，它们的否定形式“不得了”和“了不得”也获得了独立的意义和功能，它们的意义不可以从肯定形式中推导出来。本文考察这四个结构式词汇化的过程。研究表明：四个结构式共时平面上的异同可以从历时角度各自词汇化路径上的差异得到解释。在它们词汇化的过程中，特定的语境为其重新分析提供了句法上的可能，回溯推理为其意义的演变提供了语义上的条件。

【关键词】 “得了(liǎo)”类结构式 词汇化 回溯推理 能性标记

Abstract: The maker for expressing ability “de” can be put in front of verb, such as “de liao”, it also be placed after the verb, such as “liao de”, there are both similarities and differences among the two constructions; furthermore, their negative forms “bu de liao” and “liao bu de” have other meanings, which cannot be deduced from their affirmative forms. This paper investigates the lexicalization of these four constructions. This study shows that, the similarities and differences of these four constructions in synchronic can be explained by the path of their lexicalization. During this process, the abduction is an important factor to make the conversational implicature as the solid meaning of the constructions.

Key words: “de-liao”construction, lexicalization, abduction, potential marker

一 “得了”类结构式在共时平面上的用法

能性标记“得”与动词“了”可以构成两个结构式^①，即“得了”和“了得”，其否定结构式为“不得了”和“了不得”。在现代汉语共时平面上，它们有以下几种用法：

【得了】用于反问句中，表示情况很严重，如：

(1) 这还得了！

【了得】

A 用于反问句，表示情况严重，没法收拾，如：

(2) 大堤决口了，那还了得！

B 表示某方面很突出：

(3) 此人武功十分了得，可不要轻视。

【不得了】

A 表示情况严重，没法收拾，如：

(4a) 哎呀，不得了，出了大事啦！

(4b) 粗心大意，出了事故可不得了。

B 表示程度很高，如：

(5) 今年夏天热得不得了。

【了不得】

A 大大超出寻常；很突出，如：

(6a) 这可是一件了不得的事情。

(6b) 别把这么一件小事看得多么了不得。

B 表示情况严重，没法收拾，如：

(7a) 了不得，着火啦！

(7b) 您这么大岁数，摔了可了不得。

C 表示程度很高：

(8) 得知自己考试通过了，他高兴得了不得。

这四个词汇形式既有相同的用法，又有各自不同的意义，它们相同的用法表现在：

第一，“了得”和“得了”都可用于反问句，表示情况严重，如：

(9a) 如果被家里人知道了那还了得？

(9b) 如果被家里人知道了那还得了？

第二，“了不得”和“不得了”都可以用于夸张陈述，说明一件事情严重，如：

(10a) 您这么大岁数，摔了可了不得。

(10b) 您这么大岁数，摔了可不得了。

第三，“了不得”和“不得了”都可以表示程度深，如：

(11a) 他高兴得不得了。

(11b) 他高兴得了不得。

它们不同的用法表现在：

第一，“了得”可以表示“超出寻常，某方面能力很突出”，是一种正面评价，但是“得了”没有这种用法，如：

(12a) 孩子们个个水性了得。

(12b) *孩子们个个水性得了。

第二，从形式上看，“了得”和“得了”的否定形式是“了不得”和“不得了”，但是从意义上看，“了不得”和“不得了”并不是对其肯定形式的否定，而获得了独立的意义和功能，如：

- (13a) 这个人唱歌果然了得。
- (13a') 这个人唱歌果然了不得。
- (14a) 妈妈高兴得不得了。
- (14b) *妈妈高兴得得了。

我们将这四个词汇形式统称为“得了”类结构式，其用法异同列如下表：

表1 “得了”类结构式用法异同对比

	了不得	不得了	了得	得了
情况严重	+	+	+(反问句)	+(反问句)
程度高	+	+	-	-
能力突出	+	+	+	-

二 “得了”类结构式的词汇化路径

“得了”类结构式在共时平面上的异同很可能是历时词汇化路径不同的一种体现，本章分析四个结构式在历时文献中的使用情况，讨论触发它们发生词汇化现象的句法环境和语用机制。

3.1 “了得”在历时文献中的使用情况

“了得”最初见于北宋的文献中，此处的“了”为“领悟、理解、明白”义。据 Chaofen Sun (1996:143)，“得”在此处已经语法化为一个表示“可能性”(possible)的标记，“了得”是“V得”结构中的一个代表，表示“如：

- (15) “知止而后有定”，只看此一句，便了得万物各有当止之所。（北宋《朱子语类》）^②
- (16) 字字玩索，以求圣人作易之意，庶几其可。一言半句，如何便了得他！（北宋《朱子语类》）
- (17) 若闲时不曾知得，临事如何了得。（北宋《朱子语类》）

在北宋、元代和明代的语料中，“了得”有表示“完结”的用法，其中，“了”为完结义动词，“得”为用于动词后的能性补语，表示“有能力完成某事”。该用法的“了得”可以用于否定句，如例(18)，也可以用于反问句，如例(19)、例(20)。

- (18) 秦曰：“此事不然，我当时做这事，尚拖泥带水，不曾了得。”问：“何事未了？”曰：“是未取得他中原。”（北宋《朱子语类》）
- (19) 你后面日子正长哩，终不然做针线娘了得你下半世？（元话本《元代话本选集》）
- (20) 况且手段挥霍，家中空虚，怎能了得这妮子终身？（明小说《二刻拍案惊奇》）

“了得”表示“肯定能力”的正面评价功能，最初见于南宋，但仅此一例，如例(21)，明代开始广泛出现，如(22)。

- (21) 回回之狡心可畏，且多技巧，会诸国言语，真是了得。（南宋《黑鞑事略》）
- (22) 谁知汉皇心变，忌韩信了得。（明小说《喻世明言》）元代的语料中出现“了得”表示“情况严重，没办法收拾”的用法，用于反问句句尾，如：
- (23) 老爷若知此事，如何了得！不如回家报与老爷知道。（元话本《元代话本选集》）
- (24) 衙门受累费钱，且又误了生意，这怎生了得？（明小说《醒世姻缘传》）

该用法最早见于元代语料，且与现代汉语反问句中的“了得”用法基本一样，不能做分析性的解读，已经成词。

3.2 “了得”发生词汇化现象的句法环境和语用机制

基于以上分析，我们可以从历时的角度总结出“了得”这一结构式的不同用法，总结如下：

- (i) 有可能了解或明白某事；
- (ii) 有可能完结某件事；
- (iii) 表示能力强，对某人某种能力积极的认可和赞叹；
- (iv) 用于反问句，表示情况严重，没有办法收拾。

在(i)和(ii)中，“了得”的意思仍然可以从两个成分的意思中推导出来，这两种用法在现代汉语中已经消失，在(iii)和(iv)中，“了得”已经凝固成词，在现代汉语中已然存在。本节分析“了得”从(i)、(ii)用法演变出(iii)、(iv)用法的词汇化过程以及促使它发生词汇化的句法环境和语用机制。

第(iii)种表示“能力强”的用法初见于南宋，明代开始广泛出现，用于陈述句的句末，其修饰的主语是人。经考察我们发现，明代之前用于陈述句中的“了得”，有两种用法，一种用来表示“有可能完结某事”即用法(i)，如：

- (25) 光自到洛之日，专以修《资治通鉴》为事，于今六年，仅了得晋、宋、齐、梁、陈、隋六代，奏御。(宋 笔记《罗氏识遗》)

这种用法的“了得”均带宾语，若不带宾语，则多用于表示已然否定句中，如前文例(18)。另一种用法是表示“可能知道”，即用法(ii)，如前文例(15)，为便于分析，再附于此处：

- (15) “知止而后有定”，只看此一句，便了得万物各有当止之所。(北宋《朱子语类》)

在例(15)中，“了得”的内容在这一动词短语的后边，这种用法的“了得”，其对象还可以放在动词短语之前，从而形成“施事+对象+动词”这种结构，如：

(26) 学者宁事事先了得，未了得“一”字，却不妨。(北宋《朱子语类》)

同期的语料中我们发现，“了得”还用于兼语结构的后一个动词短语中，如：

(27) 大凡学者，无有径截一路可以教他了得；须是博洽、历涉多，方通。(北宋《朱子语类》)

我们认为这是促发“了得”发生词汇化的语法环境，因为这时“得以知道”的具体内容已经无法在临近的上下文中找到了，与“了得”相邻的线性序列上的成分为兼语句中第一个动词的宾语，也是第二个动词“了得”的主语。例句(27)中的“了得”有两种解读，它既可以理解为“得以知道”，也可以理解为“某方面能力超群”。但是在前文例(22)中，“了得”只能被理解为“能力超群”的正面评价功能。如：

(22) 谁知汉皇心变，忌韩信了得。(明 小说《喻世明言》)

此外，语用上的回溯推理也为“了得”意义的变化提供了条件。其演变推理模式可以描述为：

事理：如果一个人能力强，那么他通常能够领悟很多事情。

事实：字面义是一个人有能力领悟事情。

推论：话语义说明这个人能力强。

表示“情况严重”义的“了得”出现在元代，为了考察其来源，我们统计了元代以前的语料，包括“了得”的用法及使用数量：

表2 元代之前“了得”用法及使用数量表

“领悟、明白”义		“完结”义		不明
陈述句	反问句	陈述句	反问句	
70	27	8	1*	6

根据对元代前“了得”的语料考察我们发现，用于反问句中的“了得”共有28例，其中，“领悟、明白”义的“了”为27例，“完结”义的“了”为1例。从使用频率上看，两者比例为27:1。

表示“情况严重”用法的“了得”均用于句末。在我们上一部分的分析中发现，反问句中“完结”义的“了得”无论是在元代之前还是在元代之后，其后边都需带宾语，也就是说，这种用法的“了得”不位于句子的末尾。从句法环境上来看，它与用于句尾表示“情况严重”的“了得”并不相同。而“领悟”义的“了得”既可以带宾语，也可以用于句尾，这种用于句尾的“了得”与表示“情况严重”的“了得”在句法环境上恰恰相似，如例(28)和例(29)。

(28) 盖道理缜密，去那里捉摸！若不下功夫，如何会了得！（北宋《朱子语类》）

(29) 若闲时不曾得知，临时如何了得。（北宋《朱子语类》）

从使用频率和句式结构两个方面看，“了得”从短语变为词很可能发生在表示“领悟”义且位于句末的这种环境中。例(28)的意思为：“如果不下功夫去捉摸(道理)，怎么可能会明白？”例(29)与例(28)意思相同。此时，“了得”都处在一个假设复句的后一小句中，前句的假设都是一种负面情况，即说话人不希望发生的事情，如“不下功夫”、“没有一个大的心胸”等等。而且，前一复句中，都有否定词。这样的句法环境为“了得”重新分析为“情况严重”提供了一个可能。其复句的逻辑语义可以抽象为：

[如果+〈负面情况〉，那么〈怎么会明白？〉]

到了元代，则出现了另一种用法，为分析方便，将前文例句附于此处：

(23) 老爷若知此事，如何了得！不如回家报与老爷知道。（元话本《元代话本选集》）

在这句话中，“了得”已经不是“明了、知道”的意思了，因为这个复句中，前一小句的动词是“知”，如果后一小句的“了得”仍是“明了”义的话，该复句的语义是前后矛盾的。并且，前一复句从字面上并不能看出是负面情况，“老爷若知此事”是一个中性的情况，这种情况如果发生，其后果是怎么样的，需要根据后边的信息来判定。此时，“如何了

得”表示的是“怎么样应付”。其复句的逻辑语义可以抽象为：

[如果+〈某种情况〉，那么〈如何应付〉？]

当一种情况不好应付时，它很可能是一种非常严重的情况。渐渐地，“了得”已经固化为一个词，并且吸收了原先句式所体现出的“情况严重”义。如：

(24) 衙门受累费钱，且又误了生意，这怎生了得？（明 小说《醒世姻缘传》）

因此，我们可以从以上的分析中归纳出“了得”词汇化的两条路径：

- (a) 有能力领悟某事>能力超群
- (b) 有能力领悟某事>用于反问句（怎么能够明白）>用于反问句（怎么能够应付）>情况严重

3.3 “得了”在历时文献中的使用情况

“得了”初见于唐代语料中，北宋之后广泛存在，此时的“得了”还没有固定成词，仍然是一个可以分析的短语。“得”在此处不是实义动词“得到某个具体的实体”，而是一个虚化了的前缀成分，表示“获得某种状态”，“得了”表示“得以明白、得以理解”的意思，如：

(30) 五祖忽见惠能但，即善知识大意，恐众人知，五祖乃谓众人曰：此亦未**得了**！（唐 佛语录 《六祖坛经》）

(31) 浩曰：“决大事正自难，顷日来欲使人闷，闻卿此谋，意始**得了**。”（北宋 史书 《册府元龟》）

(32) 理会得十分是当，也都不管自身己事。要须先理会这个路头。若分别**得了**，方可理会文字。（北宋 语录 《朱子语类》）

(33) 致其知者，自里面看出，推到无穷尽处；自外面看入来，推到无去处；方始**得了**，意方可诚。致知、格物是源头上工夫。（北宋 语录 《朱子语类》）

此外，“得了”还表示“可以完结”义，可以用于否定句，如例(34)，也可以用于反问句，表示“什么时候可以完结”，如(35)、例(36)，或“怎么可能完结”如例(37)。

(34) 秦桧死, 有论其党者, 不能如此。只管今日说两个, 明日又说两个, 不能**得了**。(北宋 语录 《朱子语类》)

(35) 天下书尽多在。只恁地读, 几时**得了**。须大段用着工夫, 无一件是合少得底。(北宋 语录 《朱子语类》)

(36) 某在漳州要理会某事, 集诸同官商量, 皆逡巡泛泛, 無敢向前。如此, 几时**得了**! (北宋 语录 《朱子语类》)

(37) 如今只随例送下某部看详, 迁延推托, 无时**得了**; 或一二月, 或四五月, 或一年, 或兩三年, 如何**得了**! (北宋 语录 《朱子语类》)

此时的“得了”仍可以看做一个可分析的短语, 因为在“得了”所在句子的前一分句中均表示一个进程的事件。一个处于进程中的事件需要具备两个要素: 一是行为活动, 二是占用时间。第一点在语言表层上的体现是, 句子中的动词可以体现出行为的快慢, 如例(36)中的“逡巡”, 如果动词自身不能表示速度, 如例(35)中的动词“读”, 那么句子中要有一些词语, 它们与动词搭配可以推测出事件进程的快慢, 如(35)中的“多”; 第二点体在语言表层上的体现是, 句子中有时间词并且时间词带有序列性, 至少两两共现, 如例(34)和例(37)

到了明代, “得了”出现了两种意思共存的现象, 其中一些我们可以把它分析为“得以完成”, 如例(38)、(39)。

(38) 只怕我有万恨千愁, 假饶会面难消。我有满腔愁怨, 写向鸾笺怎得了? (《闲情偶寄》明 李渔)

(39) 庆奴道: “你只管教我在这里受苦, 却是几时得了?” (明 小说 《警世通言》)

我们可以把明代用于反问句中的“得了”看作是从“得以完结”到“情况严重”的过渡阶段。例(38)中, “得了”所在的前一小句中, 仍然有表示“进程”概念的对应词“满”, 所以, 此处的“得了”仍是“完结”

义；例(39)中，前一分句中已经不出现表示“进程”概念的标志了，它表示的是说话人无法容忍，情况严重的事件，说话人用反问的方式表达出一种诉求，即希望这样的事件快些结束，“得了”前的疑问词“几时”是最后一个提示，因此此处“得了”仍做“完结”义解读。

到了清代，“得了”的用法与现代汉语中的基本一致，用于反问句，表示“情况严重，没有办法收拾”，如：

(42) 拉拉扯扯的带了一大堆子人来，我看你将来怎么得了！（清 小说《二十年目睹之怪现状》）

【表示“你如何应付”？施事志向 (agent-oriented)】

(41) 而且那旗子上面有印，此时抢去，如何得了。（清 小说《狄公案》）

【表示情况严重，言者指向 (speaker-oriented)】

(42) 中国百姓太愚，中间这一般人又太刁，如何得了！（清《春明梦录》）

(43) 好险！好险！倘若被皇上瞧破了此事如何得了！（民国 小说《宋代宫闱史》）

3.4 “得了”从“完结”义到“情况严重”义的语用机制

“得了”表示“完结”义时，用于否定句和反问句，实际表示的意思是“不能完结”，从表示“不能完结”到表示“情况严重”，实际上是由回溯推理带来特定的会话含义，并进一步固化为词语固有的语义内容，其一般的机制如下。

回溯推理：

事理：如果一个情况严重复杂，那么它通常是无法完结的。

事实：字面义是无法完结。

推论：话语义是说明这种情况严重。

如上所述，“得了”词汇化路径如下：

得以完结>(用于反问句)表示无法完结，推理出情况严重。

因此，“得了”和“了得”虽然都可以用于反问句中，表示情况严重，（如：如果被家里人知道了那还了得/得了？）但是其词汇化的路径不是完全相同的。“了得”用于反问句，表示“怎么能够明白”，其前一小句是一个表示负面情况的假设复句，“了得”吸收了这种语境意义，逐渐词汇化，表示情况严重，此外，用于陈述句中的“了得”从表示“有能力领悟”引申为“肯定能力”的强调用法；而“得了”用于反问句，表示“无法完结”，回溯推理出情况严重的用法。

3.5 “了不得”在历时文献中的使用情况

“了不得”初见于北宋语料，表示“不能应付、不能平息”的意思，在这种用法中，“了不得”的受事位于句首，动词短语“了不得”处于句末的位置，其句子结构为“topic + (adv) + 了不得”，如：

(44) 靖康之祸，纵元城了翁诸人在，亦**了不得**。（北宋《朱子语类》）

(45) “高祖欲易太子，想亦是知惠帝人才不能负荷。”曰：“固是。然便立如意，亦**了不得**。盖题目不正，诸将大臣不心服。（北宋《朱子语类》）例(44)中，“了不得”的受事“靖康之祸”被放到句首，充当句子的话题，“了不得”位于句子的说明部分。我们认为这种语境为“了不得”的词汇化提供了一个可能的条件。汉语中，前置的“受事”是有标记项，具备特殊的功能。如：

(44') 纵元城了翁诸人在，亦**了不得**靖康之祸。（北宋《朱子语类》）

在(44')中，“靖康之祸”处在一个无标记的宾语位置，它是句子的新信息所在。而(44)中，“靖康之祸”处于句首，它是一个已知信息，后边的内容是对它的说明、介绍或评论。(44')句预设是听话人不知道“无法应付”的是什么事情，而(44)预设是听话人不知道“靖康之祸”这件事情的有关信息。这种话题说明结构为“了不得”的词汇化提供了温床。“了不得”位于话题之后的说明的位置上，促使其滋生对所谈内容的评价，从而使它发生从“无法应付”到“后果严重”意的演变。这种推理机制如下：

事理：如果一件事情的后果非常严重，那么它通常是不能很容易地应付的。

事实：字面义是无法应付。

推论：话语义是说明这件事情的后果严重。

这种表示“后果严重”的话语意义被“了不得”结构式本身吸收，进而凝固成它自身的意义，如：

(46) 你说什么话？我夫主知道时了不得，再来休说这般不晓事的话。（元《朴通事》）

(47) 妈妈切不可造次，这件事了不得。（明小说《二刻拍案惊奇》）

这时，“了不得”已经成词，它已经不严格受句类的限制，既可以做谓语，也可以单独使用，如：

(48) 了不得！这情管又是你这忘八羔子干的营生！（明小说《醒世姻缘传》）

此外，“了不得”从表示“后果严重”发展出类似程度补语的用法，如：

(49) 甄监生待要拔出时，却像皮肉粘连生了根的，略略扯动，两下叫痛的了不得。（明小说《二刻拍案惊奇》）

(50) 若要他把与人，就心疼的了不得。（明小说《初刻拍案惊奇》）

(51) 我们王爷下朝就把此事奏明娘娘，把个娘娘乐得了不得。（明小说《七侠五义》）

由“严重后果”的用法发展出“程度高”的用法，在语言中具有普遍性，如“死”、“毙”都有表示负面的后果义，它们都可以做程度补语，表示程度高，如“累死了”、“酷毙了”等。

“了不得”由“程度高”的用法进一步引申出“超出寻常”的功能，这种夸张的陈述既可以是正面评价，如例(51)—(53)，也可以是负面评价，如例(54)。

(51) 成了一部书之后，单是这笔译费就了不得。(清 小说《二十年目睹之怪现状》)

(52) 你们读书人的记性真了不得。(清 小说《二十年目睹之怪现状》)

(53) 少爷的文章进境，真是了不得。(清 小说《二十年目睹之怪现状》)

(54) 老爷这一回来，奴才们要再不作个样子给他们瞧瞧，越发了不得了。(清 小说《侠女奇缘》)

“了不得”词汇化的路径为：

不能应付>后果严重>程度高>超出寻常。

这里我们也可以看到，“了得”和“了不得”不对称的现象，其实是两者词汇化路径不同但却又有交集的一种体现，如：

(55a) 此人武功果然了得。——肯定能力的正面评价功能

(55b) 此人武功果然了不得。——超出寻常的用法

3.6 “不得了”在历时文献中的使用情况

“不得了”初见于北宋的语料，表示的是“不能应付”，如：

(56) 这“临事而惧”，便是戒慎恐惧底心。若有所恐惧，心惊胆畏，便不得了。(北宋 语录 《朱子语类》)

在我们的统计中发现，“不得了”在清之前，只有这一例，这种情况出现的原因还有待进一步地考察。从清代开始，“不得了”的用例开始出现，其词汇化的路径与“了不得”相似，如：

(57) 设或走露风声，性命难保。不但你一人受累，连我与武大人也不得了。(清 小说《狄公案》)

(58) 又怕被沈剥皮晓得了是不得了的。(清 小说《九尾龟》)

(59) 这几年失了馆地，更闹的不得了。(清 小说《二十年目睹之怪现状》)

(60) 吕洞宾一经落地，只觉身子软软的，舒适得**不得了**。(清 小说《八仙得道》)

(61) 若说是来献物件的，那更加**不得了**，那些守门小臣，非大索贿赂不可。(民国 小说《上古秘史》)

例(57)和例(58)表示“后果严重”；例(59)和例(60)表示强调“闹”和“舒服”的程度很高，例(61)是一种超出寻常的评价。“不得了”的词汇化路径归纳如下：

不能应付>后果严重(负面)>程度高>积极评价

四 小结

本文通过对四个结构式历时角度的考察，梳理它们词汇化的路径、演变语境及语用推理的过程，发现四个结构式共时平面上的异同可以从历时角度各自词汇化路径上的差异得到解释。在它们词汇化的过程中，特定的语境为其重新分析提供了句法上的可能，回溯推理为其意义的演变提供了语义上的条件。文章的几点结论为：

- 1 句法环境不同，共时平面上看似相同的用法可能来自不同的源头。
- 2 词汇化的过程中有交叉，所以不同的结构式会有相同的用法。
- 3 句法结构的变化影响信息结构的解读，从而为词汇化提供了临界环境。
- 4 回溯推理所带来的特定的会话含义会因为使用频率进一步固化为构式固有的语义内容。

附注

- ① 由于本文考察这四个词语从非词到词的演变过程，故将它们暂称为“结构式”。
- ② 本文语料来自北京大学古代汉语语料库(网络版)，均已标明出处，未标出处的句子为笔者自编。

参考文献

Chaofen Sun 1996 *Word-order change and grammaticalization in the history of Chinese*. California: Stanford University Press.

Heine, B & Kuteva, T 2002 *Word lexicon of grammaticalization*. Cambridge: Cambridge University Press.

Traugott, E 1995 *Subjectification in grammaticalization*. In: Stein, D & Wright, S (eds.), *Subjectivity and subjectivisation: linguistic perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press.

董秀芳 2011 《词汇化：汉语双音词的衍生和发展》，北京：商务印书馆

泰国学生汉语词汇习得偏误类型及其原因分析

Error type Analysis and reasons of Chinese Vocabulary Among Thai Students

[泰国] 许美玲

[Thailand] Phattrarapaphar Thongthaengyai

【摘要】在汉语中，“词汇偏误”是泰国汉语教学和学生习得的难点，制约着泰国的汉语教学实践，是影响泰国学生汉语水平提高的一大障碍。“词汇偏误”是个别的偏误特征，需要设置各种各样的情景，然后给学生推出“词汇偏误”的难点。为了为这一“老大难”的教学问题解决提供一种新的思路和方法，从而进一步改善和提高课堂教学效果，本文从偏误分析的角度出发，通过阐释文章并结合个人的汉语教学经验，采用对比分析的研究方法，基于部分词汇学理论进行分析和研究，针对泰国学生常见的词汇偏误和词汇学习策略进行了考察和探讨。同时对汉语习得者的泰国学生的词汇偏误进行分析和分类，总结了十四种偏误现象，并对这些偏误出现的原因进行了分析，同时探讨了词汇学习策略的方法和建议。

【关键词】汉语；词汇偏误；偏误分析

Abstract : In the Chinese Language, “vocabulary errors” is not only a difficult concept to teach, but also a difficult concept to grasp among Thai students. As a result, it can often affect Thai students’ ability to increase their level of proficiency in the Chinese Language. “Vocabulary errors” are unique in its own sense, as it is often placed in a variety of different scenarios that may convey different meaning depending on its context. This has created a great deal of learning difficulty for students. In order to solve this persisting problem, new learning styles and teaching methods are provided in this paper in effort to improve and increase learners’ outcomes in the classroom. This article takes form through an error analysis perspective. Through investigation and discussion, comparison and analysis, analyze the questions on the basis of lexicology theory, this article specifically targets Thai students’ common vocabulary mistakes and vocabulary acquisition strategies. At the same time, the author analyzes the mistakes and classifies the mistakes into fourteen types, and then concludes the reasons. In this investigation, the author has compiled summaries of previous research and articles as well as personal teaching experience to examine Thai students and their common vocabulary errors, along with constructive teaching methods.

Key Words : Chinese language, vocabulary errors, error analysis

一、引言

词汇偏误是泰国学习者学习汉语过程中不可避免的现象，也是一个比较棘手的问题。作为一名泰国汉语教师，笔者注意到泰国学生学习汉语词汇时经常出现偏误。学生所犯的每一处错误都可以成为一个偏误出现的原因。前人对这个问题已经有所研究，且取得较多成果。本文为了更深入地了解这些偏误产生的原因并找出避免偏误产生的方法，笔者对泰国学生的一些偏误例句进行了分析，根据自己的教学经验对这些偏误作了一个详细地分析和归类，方便以后教学的改进和提高。这份工作不仅有利于笔者在教学上帮助泰国学生减少词汇使用的偏误，提高笔者的汉语教学能力，同时也有利于提高笔者的语言辨别能力及掌握新知识的能力。

二、汉泰词汇偏误分析

(一) 适用对象偏误

例如：

*我的爸爸真漂亮¹。

พ่อของฉัน ดูดี

很多学生在表达“我爸爸很帅”的意思时，错用了“漂亮”一词。因为在大多数教材和词典中，“漂亮”翻译成泰语就是“ดูดี, สวย”，该词在泰语中具有“好看”与“漂亮”两种含义。而在《现代汉语词典》中，“漂亮”的解释如下：好看，美观，出色；帅：英俊；潇洒；漂亮。泰语中的“ดูดี, สวย”的适用对象可以是男人也可以是女人，在汉语中，漂亮的适用对象是女人，不能是男人，而“帅”的适用对象是男人，不是女人。

词典对“帅”的解释和对“漂亮”的解释很容易让学生误解，“帅”可以用“漂亮”表达，虽然词典解释很详细，也能在一定程度上把这个两

¹ 敬峥（2012）泰国学生汉语词汇偏误分析与学习策略探讨，中央民族大学硕士学位论文。

个词区分开，却没有对词的用法进行详细分析。这在教学中尤其要注意的地方，一个词的适用对象，感情色彩应该作为教学中的重点。教材和词典却没有明确告诉学生这个词的应用对象是男人还是女人。其实本句正确表达方法是“我的爸爸真帅”，偏误出现的原因在于学生还没有真正领会汉语中的“漂亮”含义，更没有理解漂亮一词的适用对象，导致语义偏误。

(二) 混淆词汇学概念

例如：

*我把他作为儿子¹。

ฉันเอาเขามาเป็นลูก

这里所谓的“混淆词汇学概念”就是指学生分不清汉语中的音节，语素，词。

黄伯荣，廖旭东在其《现代汉语》中对以上三个概念定义如下：“音节是交谈时自然感到的最小语音单位。”“语素是最小的有音又有义的语言单位。”“词是语言中最小的能够独立运用的有音有义单位。”

泰语中“เอา.....เป็น.....”句型翻译成汉语时与“把.....为.....”的结构相同，但在用法上是不同的。这里应该用“把.....当作.....”，因为固定的结构是“当做”与“把”连用，形成了“把.....当作.....”的结构。泰国学生将“把.....为.....”的结构直接翻译成汉语，忽略了汉语的“把.....当作.....”的结构。再加上汉语中的“为”，在泰语中也可以译为“当、是”的意思。因此，学生也没有考虑到语言差异就直接使用，导致语义偏误。学生之所以会出现错误，是因为学生分离了汉语中整体存在的词，在“把.....作为”的句式里，“作为”是一个整体，“为”是不能单独存在的，否则这个句式就不能成立。学生还没有弄清楚音节的概念，语素的概念，词的概念。学生只看到了汉语中的音节，却没有理解“为”的意思，没有明白“作为”是一个整体，是一个词。所以，学生容易犯错，这说明学生的基础知识不够扎实，对词的意义理解还不够。

¹ 来源：泰国艺术大学教育学院学生的作文。

(三) 语义混淆

*艺术大学十一月一天开学¹。

มหาวิทยาลัยศิลปากรเปิดเทอมวันที่ 1 เดือน พฤศจิกายน

由于汉语中的“日”“天”翻译成泰语都是“วัน”，所以泰国学生在使用时经常会出现错误，将“日”与“天”混淆。现代汉语词典中，“日”有多个义项，其中一个便是“用于计算天数”；“天”其中的一个义项是“用于计算天数”，但是也有另一个义项“一昼夜二十四小时的时间，有时专指白天”。这样的解释必然会让学生误用，我们就应该告诉学生在日期的表达中用“日”，“天”一般取用“一昼夜二十四小时的时间，有时专指白天”这个义项。两个词的义项都多，还有相同的义项，如果没有很好地区分这两个词，必然会发生语义混淆，导致学生误用。

(四) 语序偏误

语序偏误，即错序。泰语和汉语都属于汉藏语系，形态变化少，语序起着非常重要的语法作用。汉语和泰语的基本语序都是主谓宾 SVO 形式，但汉、泰语中句子成分的排列顺序却不完全相同。¹两种语言中，语序的不同往往会造成语义的差异。汉语中，语序甚至可以作为名词化的一种手段，代替了印欧语通过形态变化来表达语法意义。

例如：

*家的奶奶在哪里？¹(泰语)

บ้านของคุณย่าอยู่ที่ไหน

奶奶的家在哪里？(汉语)

* คุณย่าของบ้านอยู่ที่ไหน

显然，这里的“家的奶奶”应该表达为“奶奶的家”。泰语语法把定语放在中心语的后面，而在汉语中，定语则位于中心语的前面。由于泰国学生不断受到母语语言习惯的影响，所以导致泰国学生出现语序偏误的现象。

¹ 来源：泰国艺术大学教育学院学生的作文。

*明天下午我们等你在教室。

พรุ่งนี้ตอนบ่ายพวกเราจะรอคุณที่ห้องเรียน

明天下午我们在教室等你。

*พรุ่งนี้ตอนบ่ายพวกเราที่ห้องเรียนรอคุณ

泰语的结构顺序与汉语不同。在实际应用中，泰国学生经常会按照泰语的结构，直译汉语，忽略了汉语中的结构顺序。因此，常常会造成语序偏误。

(五) 搭配偏误

1. 动宾搭配不当

*我昨天晚上参观了我奶奶²。

เมื่อวานตอนเย็นฉันไปเยี่ยมคุณย่า

“参观”翻译成泰语是“เยี่ยม เยี่ยมชม”，它具有两种含义：“看望”与“游览”。泰国学生只知道词表面的意义，所以在运用时会出现搭配不当的偏误。“参观”后应接处所名词作宾语，而不能接人名或人称代词。

2. 主谓搭配偏误

*这两所中学的条件都不错，相比之下，甲中学的老师们的水平更优秀²。

โรงเรียนสองโรงเรียนนี้สภาพแวดล้อมดี เมื่อเปรียบเทียบกับกันแล้ว
ความสามารถของอาจารย์โรงเรียน ก ดีกว่า

“优秀”用于人的评价，是指一个人在某方面具有一流表现，往往是与指人名词或人称代词组合，如“这个人很优秀”；而“水平”只能用“高”“低”“一般”来评述，所以该句应改为“甲中学的老师更优秀”。泰国学生把“优秀”这一词了解为泰语中“好”、“卓越”的意思，因为在泰语中能够用“好”、“卓越”等词形容人的语言水平，所以泰国学生经常在汉语中使用“优秀”、“卓越”来描述人的语言水平。这样就导致出现偏误。

² 高燕 (2008) 《对外汉语词汇教学》，上海：华东师范大学出版社。

3. 述宾偏误

*今天我见面他²。

วันนี้ฉันพบเขา

这句话正确的说法是“今天我和他见了面”，“今天我跟他见面了”。这种偏误的出现有两个原因，第一，由于泰语中没有离合词的结构，学生不会用“见了面”这样的形式来表达，所以学生运用时会出现这种偏误；第二，“见面”是述宾式的复合词，而述宾式复合词大多数为不及物动词，后面不能带宾语。因此若想把原句中的动词对象表现出来，只能通过介词把这个名词性的成分介引出来，正确表达应为“跟他见面”。学生不懂汉语中的这种语法规律，所以出现了错误。

4. 状中搭配偏误

*非常谢谢³。

ขอบคุณมาก

“谢谢”在汉语中不能被程度副词修饰，而“感谢”是心理动词，可以在前面加上程度副词。因此，此句应改为“非常感谢”。泰国学生只知道“谢谢”和“感谢”意思相近，但还没有掌握汉语中“谢谢”和“感谢”的正确用法，导致语义偏误。

5. 介动搭配不当

*对妈妈说几句话吧¹。

พูดกับแม่สักสองสามคำเถอะ

汉语中介词与其后的名词发生关系，但不是说与动词就没有关系。介词与动词通过名词发生联系，而且是紧密的联系，并形成相当固定的搭配。这个句子中的搭配正确形式应为“跟...说话”。“对”“和”“跟”“与”翻译成泰语都是“กับ”的意思，泰国学生没有掌握好这些词的用法，造成使用混乱。

¹ 高燕 (2008)《对外汉语词汇教学》，上海：华东师范大学出版社。

² 来源：泰国艺术大学教育学院学生的作文。

³ 泰国艺术大学教育学院学生的作文

7. 定中搭配偏误

* 天上有种种星²。

บนท้องฟ้ามีดาวหลายชนิด

“种种”表示“各种各样”的意思，但其后面搭配的名词是抽象名词而不是具体名词，如“种种理由”“种种借口”“种种形式”等。此例中的“星”不是抽象名词，而且从汉语韵律分析，“种种”后面的成分必须是双音节的，因此搭配不合理，不能接单音节词，接单音词后，整句话读起来就别扭，汉语句法的韵律美就被破坏了。因为泰国学生不知道“种种”的后面应该跟哪些词搭配，泰国学生在这一部分比较欠缺，缺乏汉语语感，所以会出现偏误。但是，这不是一个不可克服的问题，相对其他问题而言，整个问题比较容易纠正，只要学生努力学习汉语，获得了汉语语感，且知识掌握得比较全面和扎实，那么整个问题将会迎刃而解。

(六) 不及物动词使用偏误

*今年九月份，我回来北京，发现这里发生了很大的变化³。

ปีนี้เดือน 9 ฉันกลับมาปักกิ่ง พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงไปมาก

在泰语中，“กลับมา”(回来)后面可以与及物动词搭配。泰国学生经常把泰语中“กลับมา”直接翻译成汉语“回来”，忽略了在汉语中“回来”应为不及物动词，导致学生在造句时总是出现偏误。泰国学生初级阶段还分不清楚“回来”和“回到”的区别。“回来”与“回到”在及物性方面是不同的，“回来”是不及物动词，往往加“从”介引出“回来”的出发点，如“从北京回来”，而“回到”是及物动词，后面可以加宾语，如“回到上海”。

² 泰国艺术大学教育学院学生的作文。

³ 泰国艺术大学教育学院学生的作文。

(七) 词性误用

*这段时间天气特别差，**接连**狂风，小雨¹。

ช่วงนี้อากาศแย่มาก พายุ ฝนปรอยๆ **ติดต่อกัน**

此句中的“狂风”和“小雨”都是名词，不能受副词“接连”的修饰，不可以作谓语，应改为“刮大风”和“下小雨”。泰国学生忽略了在汉语中，接连狂风，小雨不可以作谓语，而且泰国学生还不能区分“接连”的词性，导致词性偏误。

(八) “了”字冗余偏误

*他吃了**了**饭去百货大楼**了**³。

เขากินข้าว**แล้ว**ไปห้าง**แล้ว**

在泰语当中，“了”与“了”之间不必带副词，可以连接使用。但汉语中必须有“就”来区分连接前后两个动作，前面的情景发生后接着进行下一个活动。本句应改为“他吃了饭就去百货大楼了。”或“我吃饭就去百货大楼了”

(九) 量词偏误

*我要买书一本³。

ฉันต้องการซื้อหนังสือหนึ่ง**เล่ม**

显然，这里量词“一本”的错用，是泰国学生初级阶段往往会出现的偏误。因为学习者是按照泰语量词的结构来造句的。泰语的量词结构是“主语+动词+宾语+量词”。由于泰国学生受到母语迁移的干扰，因此会出现量词偏误。此句应改为“我要买一本书”。

¹ 高燕 (2008)《对外汉语词汇教学》，上海：华东师范大学出版社。

³ 泰国艺术大学教育学院学生的作文。

(十) 糅合偏误

*学生非常很喜欢学中国文化课¹。

นักศึกษาชอบเรียนวิชาวัฒนธรรมจีนมากๆ

泰国学生经常把两种相关的词汇，或两种或两种以上类型的句式杂糅在一起，从而造成语句结构的混乱。

这个句子句式杂糅在一起的。“非常”与“很”都是程度副词。应改为“学生非常喜欢学中国文化课”或“学生很喜欢学中国文化课。”。

(十一) 语用偏误

语体色彩偏误

*大娘，请问你配偶叫什么名字？²

ป้า ขอถามหน่อยคู่สมรสชื่ออะไร

“配偶”是书面语词，而这句话的语境要求使用口语词，因此应将“配偶”改为“老伴儿”。出错原因为初中级阶段的泰国学生有时候分不清书面语和口语。但是到高级阶段这些错误就会自然而然地减少。

(十二) 篇章偏误

1. 该省略而不省略

* 这里的啤酒品种很多，最为人们喜爱的啤酒是燕京³。

เบียร์ที่นี่มีหลายชนิด แต่เบียร์ที่คนนิยมที่สุดคือเหียนจิง

“啤酒”在这个句子中两次出现，显得啰嗦。本句应改为“这里的啤酒品种很多，最为人们喜爱的是燕京”。泰国学生没有加以注意以致重复。

¹ 泰国艺术大学教育学院学生的作文。

² 泰国艺术大学教育学院学生的作文。

³ 高燕(2008)《对外汉语词汇教学》，上海：华东师范大学出版社。

2. 关联词的偏误

- * 我以后不但要辅导好孩子们的功课，而帮助他们树立远大的理想¹。

ต่อจากนี้ฉันไม่เพียงต้องดูแลการบ้านของเด็ก ๆ แต่ยังต้องปลูกฝังอุดมการณ์อันยิ่งใหญ่

由于泰国学生不了解关联词的搭配，所以运用时经常把相近的关联词混淆。这个句子中，“而”与“而且”混淆，“而”应改为“而且”，“不但……而且”是一组关联词语。泰国学生错用关键词现象很普遍。

(十三) 否定表达偏误

- * 我还不冇吃饭²。

ฉันยังไม่ได้กินข้าว

泰国学生只知道字词的表面含义，却没有把握词的真正意义。为了避免学生出现误解，在教学时教师应该强调这两个词的区别和用法。上述句子应改为“我还没有吃饭”。“有”的否定只能用“没”，不能用“不”。初级阶段的学生总是分不清“不”和“没”有什么不同，使用时经常表达混乱。

(十四) 插入偏误

- * 看起来他的年龄六十来岁，其实都七十岁了³。

ดูๆ แล้วอายุของเขาประมาณสัก 60 จริง ๆ แล้วเขาอายุตั้ง 70 ปีแล้ว

“看起来”表示根据了解到情况进行综合分析而预测事情的发展趋势。上述例句对老人年龄的判断是从外表做出的，因此应用“看上去”。因为“看上去”表是从外表和外观的情况对人或事物的某一方面作出判断。本句改为“他看上去只有六十来岁，其实都七十岁了”。因此这两个词的区别很小，泰语中，无论“看起来”还是“看上去”翻译成泰语都是“ดูๆ แล้ว”。因此，由于学生还没领会“看起来和看上去”的含义及区别。导致语义偏误。

¹ 泰国艺术大学教育学院学生的作文。

² 泰国艺术大学教育学院学生的作文。

³ 高燕(2008)《对外汉语词汇教学》，上海：华东师范大学出版社。

三、偏误产生的根源

(一) 母语的负迁移

母语的知识和规则对目的语学习产生的干扰作用就是“母语的负迁移”，这是比较常见的偏误根源，在初学者身上体现得尤为突出。

(二) 目的语的负迁移

实践表明，第二语言学习者受母语干扰的程度随着目的语水平的逐渐提高而减弱，与之相应，受目的语影响的程度却随着语言水平的提高而增加。学习者把有限的目的语知识不适当地进行类推而造成偏误的现象，称为“目的语的负迁移”，也叫“过度泛化”(over-generalization)

(三) 简化

简化是学习者将复杂句子简化为简单句的一种学习策略。

(四) 回避

回避是学习者在对目的语知识和规则以及话题没有把握的时候经常采用的一种策略，往往避繁就简，避难趋易。

(五) 外部因素

外部因素是指教材、词典、教师、学生自身的因素。

1. 教材

当前教材的编写大多是为以英语为母语的外国留学生编写，尚无针对泰国学生的专门教材。杨庆华在《新一代队伍汉语教材的初步设想—在全国队伍汉语教学基础汉语推荐教材问题讨论会上的发言》(1995)中指出，“我们现有的教材，几乎都是通用性教材。这种情况难以满足不同的要求。所以新一代教材建设，尤其是供国外使用的教材，要考虑国标、民族、文化、环境的特点，提倡中外专家合编教材。教材有了针对性，才有更好的适用性，才能有更高的实效性”。因此，现有教材的编写难以充分考虑泰语对汉语学习的影响，这也反映出目前汉泰语言对比研究还十分薄弱。

2. 词典

词典里面的翻译均采用英语注释。由于泰国学生英语水平并不算高，导致学生对注释难以充分理解，翻译也不准确。

3. 学生自身的因素

泰国学生很少有总结词汇偏误的习惯，普遍表现为对学习过程中出现的词汇偏误不够重视，甚至忽视。学生们大多重视学习语言时的“词汇量”和“学习速度”而忽视“学习质量”，于是造成很多类似“词汇偏误”这种较难的词汇偏误在汉语学习过程中频频出错、偏误难以根除的现象。再加上大多数学生在汉语语言习得过程中需同时学习英语或其他语种，所以母语及其他语种对汉语学习的负面影响也就不可避免。

4. 教师自身的因素

首先，教师对于初学者可能出现的语言偏误没有给予足够的重视，讲授过程中没有突出重点，讲解缺乏针对性，而学习一种语言最好的避免偏误的方法，就是把可能出现的偏误在初学语言的时候就得到纠正，或者从根本上抑制偏误的出现，罗伯特·拉多 (Robert Lado) 认为：“一个开始接触外语的学生会觉得它的某些特征相当容易，而另一些特征则非常困难。与本族语相似的成分对他来说简单，不同的成分则困难。将学生的本族语与外语做过对比的教师更懂得学习的真正困难之所在，从而能更好的满足教学需要⁴。”所以，如果教师不能很好地掌握学生的特点和学习规律，则很容易在实际教学中出现偏差。

其次，教师对一些容易出错的知识点强调不够，讲解不够充分，或者是把所学知识简单扩大化，这是造成学生使用“词汇”时出现偏误的主要外部因素。其中的原因在于教师语法项目的展示缺乏层次性，在学生尚未接触到相当数量的言语材料、没有形成一定的感性认识之前，就开始全面介绍词汇的知识方面。这对于缺乏“语感”的学生而言，更容易造成混淆。

再次，教师在课堂教学中忽视了对学生学习兴趣和积极性的培养。泰国本土汉语教师自身汉语基础比较薄弱，掌握的汉语知识有限，讲解“词汇”时常有自顾不暇之感，因而词汇项目的讲解无法兼顾学生习得的兴趣性与积极性。学习兴趣与积极性的匮乏容易造成学生对授课重点及难点的忽视，从而造成偏误。

⁴ Lado.R.1957. Linguistics Across Cultures. Ann Arbor: University of Michigan Press.

四、结语

词汇偏误在第二语言习得的偏误中占有绝对的比重，在很大程度上反映了中介语的状态。汉语的词汇偏误类型表现在各个方面，从中也可以看出词汇教学的核心地位。偏误的产生有内因也有外因。内因包括母语或目的语的负迁移，学习者的学习策略因素；外因是指由教师、教材、词典、学生等方面导致偏误的因素。纠正偏误，对偏误进行预测是减少偏误率、提高正确率的两条必由之路。

笔者认为在对外汉语词汇教学中，没有一种教学方法是完美的，应针对存在的问题找出更有效的教学法进行教学。尤其是在泰国汉语教学中，主要是以教师为主，所以学生在课堂当中只是依赖教师的解释，没有深入地掌握词汇内容。导致学生在实际运用的情况下出现词汇偏误的现象。本文对泰国汉语学习者的词汇偏误现象进行了分析，分出了十四类偏误现象，并且总结了五个偏误产生的原因。针对泰国汉语教学中的词汇偏误现象，笔者提出以下解决方案：应该使用对比方法找出异同点，教师进行教学之前需要提前做好准备，要具有汉泰对比意识。进行教学之前教师应该预测学生的学习难点，及时归纳学生在口头和书面中所遇到的偏误问题。在课堂中，教师应该多提供给学生一些对比练习，让学生全班讨论词汇的异同点。这个方法是行之有效的。它能让更好地了解汉语和泰语词语的使用差异。通过对比活动，能够让学生思考词汇的用法，减少学生的偏误现象。

参考资料:

Jmaes C.(1983) Contrastive Analysis.Harlow.Essex: Longman.

Lado, R.(1957) Linguistics Across Cultures. Ann Arbor: University of Michigan Press.

黄伯荣, 廖旭东 主编(2011)《现代汉语(上)(增订五版)》, 北京: 高等教育出版社。

中国社会科学院语言研究所词典编辑室(2012)《现代汉语词典》, 北京: 商务印书馆。

符淮青 (2003)《现代汉语词汇》, 北京: 北京大学出版社。

高燕 (2008)《对外汉语词汇教学》, 上海: 华东师范大学出版社。

江新(2007)《对外汉语教学的心理学探索》, 北京: 教育科学出版社。

王建勤 主编(2010)《第二语言习得研究》, 北京: 商务印书馆。

赵金铭 主编(2009)《作为第二语言的汉语概说》, 北京: 北京大学出版社。

赵金铭 主编(2009)《对外汉语教学概论》, 北京: 商务印书馆。

曾立英(2011)留学生汉语语词表达偏误的类型及教学策略, 见吴应辉主编《汉语国际传播研究第一集》, 北京: 商务印书馆。

胡永梅(2008)泰国学生汉语习得偏误现象解析, 山东大学硕士学位论文。

敬峥(2012)泰国学生汉语词汇偏误分析与学习策略探讨, 中央民族大学硕士学位论文

论文。

作者简介:

许美玲, Phattraraphar Thongthaengyai,女, 泰国籍, 中央民族大学国际教育学院国际汉语教学汉语国际传播方向在读博士。

试论对泰汉语教学中的词语释义方法

New Approach on Teaching Chinese Semantics to Thai Students

[泰国] 林文贤

[Thailand] Pimporn Wattanakamolkul

【摘要】 在对泰汉语教学中，对词语意义的解释不能完全照搬汉语词典或汉泰词典中的解释。词典的释义虽然比较准确，但并不一定适合对泰汉语词义教学。此外，根据不同学生的学习特点，对泰汉语词汇教学中也应该有自己的释义原则和释义方法。笔者查阅了关于词汇教学方法的几篇文章，将一些学者对于释义方法的不同侧重点加以整合，总结了词汇教学中根据不同的词语、教学对象以及教学阶段可能用到的释义方法。

【关键词】 对泰汉语教学；词语释义；方法

Abstract: While teaching the Chinese Language in Thailand, it is common that specific Chinese words and/or phrases are not accurately interpreted and defined in the Thai to Chinese dictionaries or Chinese to Thai dictionaries. Although the definitions are correct in its own sense, it may not necessary be suitable to be used when teaching Chinese semantics among Thai students. In addition, because different students possess different learning styles, students should also have their own methods of interpreting words and/ or phrases when learning the Chinese Language in relation to the Thai Language. In this article, the author conducted several article researches and has organized a number of scholars and their varied methods of teaching Chinese semantics. Lastly, the author summarized the interpretation of each of the different methods of vocabulary word teaching according to some specific words and/or phrases, targeted teaching subjects, and their level of Chinese proficiency.

Key words: Chinese Teaching in Thailand; Words interpretation; Method

一、引言

“词汇”是汉语教学中的重要组成部分之一。若学生没有正确地掌握词汇的意义及使用方法,会导致其进一步学习汉语受到很大的影响。此外,学生在课堂中没有一定的基本词汇知识的话,就会影响其在实际生活中正确地使用词汇。作为一名本土汉语教师和研究者,笔者认为:一、应该在设计教学大纲时强化词汇教学法及释义方法;二、重视借鉴相关领域的理论指导;三、针对不同阶段的泰国学生应采用不同的释义方法进行教学。

二、研究情况综述

根据一些学者关于词语释义方法的研究,笔者进行了简单的梳理:学者胡秀春(1998)¹提出应以学生学习词语的心理反应过程为依据来实施教学。他分析了词汇教学中应该注意的问题,并提出了一些词汇教学的方法:即在初级阶段可以用直接法、联系扩展法、语素法、话语联结法、比较法等;在中高级阶段可运用展示法、操练法、活用法和语境法等,另外初级阶段的方法到中高级阶段仍然适用。学者吕必松(1999)²在其文章《对外汉语教学概论(讲义)》中提到了词义解释的六种方法,即:用实物或图片解释;用同义词或反义词解释;用语素义进行解释;类比;叙述情景和用学生已经把握的语言解释等。吕先生的释义方法至今仍为大多数学者所适用。学者赵文(2000)³也在其研究中指出:在词语教学中,教师对讲授的有些词语的理解和翻译有误或不确切,是因为这些词语与其本民族的文化有着密切关系,而教师没有很好地理解其文化背景就无法做出正确地解释。作者还指出词汇教学中只看懂词义不等于能灵活运用词语,学生不能满足于念生词、看译文。针对这些现实问题,作者最后提出了对外汉语教学中词语释义的八种方法,即:直观学习法、分析语素学习法、类推学习法、语境学习法、听读学习法、实践学习方法、练习实践法和卡片记忆法等。此外,学者刘珣(2000)⁴的文章《对外汉语教育学引论》中比较全面的提出了对外汉语词汇教学的原则和方法,分别是(1)直接法;(2)翻

¹ 胡秀春(1998)《对外汉语词语教学方法的初步探索》,《浙江师范大学学报》第6期。

² 转引自曾立英(2010)《汉语作为第二语言的词汇教学》,北京:中央民族大学出版社。

³ 赵文(2000)谈留学生学习汉语词语的意义和方法,《首都师范大学学报》,增刊。

⁴ 刘珣(2000)《对外汉语教育学引论》,北京:北京语言大学出版社。

译法；(3) 情景法；(4) 语素义法；(5) 搭配法；(6) 话语联结法；(7) 比较法；(8) 类聚法；(9) 联想法。学者孙德金 (2006)⁶ 针对词语释义法也提出三种方法：形象说明法、母语对译法和用目的语（汉语）释义法，这三种方法各有利弊，但要在释义过程中掌握好运用的原则，才能发挥它们的长处，才不失为有效的释义方法。学者高燕 (2008)⁶ 则在自己的研究中将词语释义方法分为四种：(1) 整体法和分析法；(2) 语言法和非语言法；(3) 语内法和语际法；(4) 单动和互动法。她的这四种方法其实也是上述学者列举的方法的总结。学者曾立英 (2010)⁷ 在其专著《汉语作为第二语言的词汇教学》中提出了七种词语释义法，即：(1) 语言法和非语言法；(2) 媒介语释义法、混合释义法、目的语释义法；(3) 单动法和互动法；(4) 语素释义法；(5) 语义系联法；(6) 语境法；(7) 文化含义阐释法。这七种方法较为全面的总结了对外汉语教学中词语释义的方法，其中，第二类中的三种方法最适合于初学者，而像语素释义法和语义系联法则适合于中高级阶段的学习者。最近，学者景璇 (2012)⁸ 在研究中认为词汇教学具有不言而喻的重要性，而且它应当贯穿整个汉语教学过程的始终。她认为在不同阶段的学习者和需要学习的词汇都各自具有不同的特点，在进行教学活动中应制定有针对性的策略。研究中，她运用了认知心理学的相关理论，还通过实习期间进行的教学实践得出了一些结论，即要根据不同阶段学习者的具体情况制定不同的教学方针。

通过上述学者研究中所提出的释义方法，笔者认为在词汇教学的过程中，需要以学生的不同水平、不同情况为基础，才能设计出更有效的词汇教学方案。在方案中，选择合适的词语释义法是一个非常重要的环节，如果解释词语的方法不恰当，就会导致学生学习词汇的能力不强，会彻底改变学生学习词汇的结果。学生学习词汇时，教师应以学生的接受能力为主要方面，要将认知语言学的理论与教学法结合起来。在进行教学的过程中，教师不应该只强调在很短的时间内一次性把大量的词汇教给学生，而是要让他们慢慢地学会用自己的感知和记忆扩大词汇量。

⁵ 孙德金 (2006) 《对外汉语词汇教学研究》，北京：商务印书馆。

⁶ 高燕 (2008) 《对外汉语词汇教学》，上海：华东师范大学出版社。

⁷ 曾立英 (2010) 《汉语作为第二语言的词汇教学》，北京：中央民族大学出版社。

⁸ 景璇 (2012) 针对不同阶段汉语学习者的词语释义方法，西北大学硕士学位论文。

三、对泰汉语教学中的词语释义方法

(一) 针对不同词语的释义方法

关于现代汉语词汇的分类方法很多，当下学界认可度比较高的方法是分为两类：基本词汇和一般词汇；如果按照词性可以分为名词、动词、形容词、数词、量词、代词、副词等；如果按照语体特征则可以分为口语词和书面词等等。本文在讲释义方法时将弱化词性，从方法进行探讨。对同一个词语的释义有很多种方法，不同角度可以得到不同的类别。笔者通过查阅文献所提出的方法，主要运用了其中的七种，并且根据实际情况会结合使用这几种方法，对泰国学生学习汉语词汇时遇到的问题进行归纳和分析。

1. 直接释义法

直接释义法是指用目的语或其他形象的手段使学习者获知词义的方法。直接法包括演示法和描述法，演示法就是用实物、图片、幻灯片、动作、表情等演示词语以便学生学习。直接释义法通常用来解释一些具体事物的名词、形容词和可以展示的动作动词。例如：

电脑、黑板、书、水果(名词)

走、跑、推、抱(动词)

大、小、高、矮(形容词)

这些名词可以直接向学生展示教室里的具体实物，或者在幻灯片中展示一些具体图片。像动词和形容词，教师可以通过动作或者手势让学生明白词义。这种方法在初级阶段用得比较多，但如果不能直接用演示法解释，还可以通过描述法来解释，就是通过语言手段解释，用目的语来解释新词，比如：婴儿，可以解释成“刚出生的小孩子”；外公，就是“妈妈的爸爸”；酒吧，就是“喝酒的地方”，“吧”就是英语的bar。目的语释义法必须要运用简单的词来进行解释，这样才能让学生易懂。

笔者认为这种方法与泰国学生学习直观学习法相结合，因为学生可以对照实物、动作等，他们可能会充分地运用各种感官认知实物或形象，然后形成了一个完整的概念，学会了词语。

2. 翻译释义法

翻译释义法是针对比较抽象、比较难懂的词语，用媒介语(单或多种外文翻译)或学生的母语讲解。使用这种方法既省时又省力，因为有时用目的语讲解会很费劲，而且要占用很长的时间。这种方法最适用于初学者，会极大地提高初学者的学习效率。例如：

电子 อิเล็กทรอนิกส์	学校 โรงเรียน
天气 อากาศ	和 และ

以上这四个汉语词语在泰语中只有唯一的含义，因此可以用翻译释义法做解释。这种释义方法虽然能让学生理解快、易于接收，但是也有很大的不足。在两种语言中的词语，除了专有名词和单义的术语外，基本上不存在简单的一对一的对应关系。如果只是根据泰语中与汉语对应的词语来理解汉语的词义，而不了解二者之间存在的文化及词义差异，就不能准确理解汉语的词义，在解释词义时就会产生偏误。比如：

- 1) 去过了还可以再去。

เคยไป แล้ว ก็ ยัง อีก ไป

เคยไปแล้วก็ยังไปอีก

- 2) 这个人昨天来过，今天又来了。

คนนี้ เมื่อวาน มาแล้ว วันนี้ อีก มา

คนนี้เมื่อวานมาแล้ว วันนี้ก็มาอีก

“再”和“又”如果用英语解释就是“again”，用母语(泰语)解释也是 อีก，但是如果简单的对译，不告诉学生两个词到底有什么区别，学生造句时就会出现错误，其实它里面有不同的语义，“再”是表示同一个动作的重复或继续，多指未实现的或经常性的动作，而“又”表示同一动作行为的重复发生或反复进行，多半表示已经发生的事情。

此外，如果是高级水平的学生可以利用汉语解释法来进行教学，可以用汉语解释词汇的本身意义，让学生了解词的意义。因此，能用其他释

义方法时，尽量少用或不用母语对译，因为它不利于学生汉语听说能力的全面提高，长期使用会造成学生对母语的依赖，减少了学生使用汉语思考的机会。

3. 语义系联法

通过词语语义之间的联系来进行解释的方法，包括同义法、反义法、多义法、上下义法以及整体部分义法等。具体情况如下：

(1) 同义法

同义法是建立在词与词、词与语同义的基础之上的方法。在讲解时，可以用学生学过的同义词来解释新词，这样可以使学生很快地理解词义。比如：

沉默=不说话 忽略=没有注意到 父亲=爸爸

同义词的意义和用法还是有差别的，解释词语时还要从感情色彩、语体色彩，词语搭配对象、句法功能等方面结合解释。敖桂华（2008）⁹就指出在辨析近义词时，“有的教师备课时全力以赴地查阅了很多辞书，可谓准备充分，但课堂上常常会出现面对学生一个小小的提问不知如何做答的尴尬局面。面对这种情况，教师最好能够凭借自己的语言学知识和平时的积累当场解决问题，应该说，对于教学时留学生经常会要求辨析的词语，汉语教师如果平时注意积累，集腋成裘，会逐步尽在掌握之中的。”

(2) 反义法

反义法，是指解释语法意义相同而词汇意义相反的一组词的方法，其中包括绝对反义词法和相对反义词法。比如：

“死”和“活” “男”和“女”
“丑”和“美” “起飞”和“降落”

⁹ 敖桂华（2008）对外汉语近义词辨析教学对策，《汉语学习》第3期。

这四对反义词中，如果学生知道了一个词的意思，教师就可以利用反义关系进行新词的解释，让学生很好地区分词语的语义差别。

(3) 多义法

多义法，就是利用汉语一些词汇具有一词多义的特点，在词汇教学中进行解释。如果在教学中，遇到一个多义词，可以联系起来讲。比如：“花”它的基本义就是“花儿”，但是如果是“你要花钱买水果。”一句中的“花”就不是“花朵”的意思了，而是“付钱”的意思。又如：“我眼花了。”一句中“花”是眼睛模糊的意思。

(4) 上下义法

上下义法或列举法，就是通过列举具体的下义词来解释上义词的意义，或通过上义词解释下义词的方法。如果讲解一个词的意义就会列出相关的词语。比如：家具，提到这个词会想到很多有关家具的名称，“桌子”、“椅子”、“沙发”、“柜子”、“梳妆台”、“书桌”、“茶几”等，同时也可以使用图片、幻灯片展示给学生看，学生就更容易理解。

(5) 整体部分义法

整体部分义法，是在教学中对词义系统中的一种聚合类，即表示事物的整体和部分之间的关系的一组词的释义方法。在教学中，教师应该在解释作为“部分”词语的时候将“整体”和“部分”都做介绍，由“整体”而联想记忆所有这个“整体”中的“部分”，这样的方法可以让学生归类记忆一系列词语。例如：内脏包括心脏、肝、肾、肠等。学生在学习“心脏”一词时，可以直接讲授给他心脏属于内脏，而内脏还包括其他部分，有肠、肝、肾、脾等。

4. 语素释义法

语素释义法指的是，解释以语素为基本单位形成的汉语合成词的方法。这种方法可以明确地解释词语在意义和构词成分上一定的联系。用语素义解释合成词会帮助学生更好的理解和记忆。钱润池(2004)¹⁰在苑春法、

¹⁰ 钱润池(2004)简论对外汉语词汇教学中的语素义教学，《暨南大学华文学院学报》第2期。

黄昌宁统计的数据基础上继续深入分析发现，“词汇义是语素义组合的占89.78%（包括词汇义与语素义不同但是有关系的词汇）。”从这些数据可以看出词汇的意义与语素意义关系很紧密，所以应该让学生知道语素的概念，培养学生对汉语语素的语感，让他们了解词汇的构造规律。同时，语素释义法的运用还可以训练学生的猜词能力，让学生在理解词义的同时可以举一反三。例如：

1) “壁画”，“壁”就是墙壁，“画”就是“图画”，学生学过这两个词就可以根据语素的含义猜出来合成词“壁画”是指墙壁上画的图画。

2) “亲手”，“亲”就是自己、亲自的意思，“手”的比喻义是做，那么“亲手”就是自己动手做的意思。

3) 词语“兄弟”中，“兄”与“弟”两个语素之间是联合关系。学生很容易理解并猜出词义。

此外，当学生学过词根或词缀的概念后，教师可以利用这些词根和词缀来扩展教学新词。例如：

“汁”，构词词缀，学生学过“葡萄”、“柠檬”、“橙”等名词词根之后，就可以直接猜出“葡萄汁”，“柠檬汁”，“橙汁”等词的含义。

心理语言学认为，学一个前提是在新信息和已知信息之间建立联系¹¹。此方法是根据语素推测词义，引导学生根据新词中学过的旧语素的意义来推测，学者贾颖（2001）¹²曾说过词本位在对外汉语教学中占据着主导地位，词汇教学完全照搬西方语言学词本位理论而忽视汉语词汇的特点。生词只给词义，不给字义，不考虑构词因素，不对汉字（语素）和构词法进行解释。因此，笔者认为在教学生词汇时，汉字（语素）也是非常重要的，要教学生把握好词义，首先就应该给学生讲解“字”的独立意义，这样学生就能从汉字（语素）的结合中推导出新词的意义，不像现在泰国学生他们只是记忆生词的形象。

¹¹ 孙德金(2012)《对外汉语词汇及词汇教学研究》，北京：商务印书馆。

¹² 贾颖（2001）字本位与对外汉语词汇教学，《汉语学习》第4期。

5. 语境法

学者索振羽(2000)¹³认为“上下文语境既可以指书面语中的上下文，也可以指口语中的前言后语。情景语境则包括说话时的人物、时间、场合和社会环境，还包括说话人的表情、姿态、手势等非语言因素。”学者曾立英(2010)¹⁴也提出“语境就是语言使用的环境，包括狭义的上下文语境和广义的情景语境。词不离句，句不离段，是行之有效的语言教学方法，更是行之有效的词汇教学法。”根据这些学者的说法，笔者认为在泰国教汉语词语时，为了让学生更深入地理解词的意义以及用法，应设计一些语境进行教学。例如：在教词语“顺便”时，要给学生营造出“顺便”一词发生的场合，制造出这个词常常出现的语境。即：

背景：小王和小李在泰国是很好的朋友。小王要去北京出差，小李想让小王从泰国带东西给在北京读书的妹妹。

例句：小王出差去北京，顺便带东西给小李的妹妹。

根据上面的背景语境，就不难看出“顺便”一词的含义就是“趁做某事的方便做另一件事”。在讲解有关语体色彩义的时候，可以提供一些实际的情景让学生更容易理解这个词的意思。例如：

* 新闻里说每年走了五百六十人，因为他们喝酒开车。

新闻里说每年会死去五百六十人，因为他们酒后驾车。

例句是在转述新闻，新闻用语一般都用书面语或通用语，学生因不懂得这一规则而出现偏误。“走了”通常出现在口语中，比较委婉地表示死亡的含义。

由此可见，要解决这类问题，教师就可以利用语境法教学。学生能够理解词语所在的背景，以现实的身份纳入到有交际的环境中，系统地运用动态学习，生动的学习，课堂气氛就会活跃，灵活地运用词语，这样对于词语的记忆就深刻。

¹³ 索振羽(2000)《语用学教程》，北京：北京大学出版社。

¹⁴ 曾立英(2010)《汉语作为第二语言的词汇教学》，北京：中央民族大学出版社。

6. 文化含义阐释法

语言是文化的载体。任何民族的语言词汇系统都会受其民族文化的制约和影响。在词语教学中，包含文化因素的词汇也可以分为知识文化词汇与交际文化词汇。文化含义阐释法就是介绍词语背后的文化内涵，让学生更加容易理解词语含义的方法。因为如果不给学生解释背景文化知识，学生就不会正确地运用文化交际词汇。例如汉语的“炒鱿鱼”一词，一般是形容工作被辞退、解雇、甚至开除，含有贬义，并不是真正的把鱿鱼拿来炒的意思。为了让学生正确地理解词义，而不是简单理解字面的意思，因此教师应该提前解释在中国被公司解雇的现象通常被人们比喻成“翻炒鱿鱼”的意思。

此外，虽然在词语释义中导入文化因素的讲解是为了帮助学生更好地理解词义，但是在教学中要适度地进行，不要只讲解文化内涵，而将综合课变成了文化课。

7. 比较法

对于词语而言，比较法一般多用于同义词的辨析中。例如：

- 1) 我记得我送过一封信给你，是用泰语写的，之后你又回了信给我。
我记得我寄过一封信给你，是用泰语写的，之后你又回了信给我。
- 2) 我说：“我不会做作业，但明天要送。”妈妈说：“不要哭，妈妈教你。”

我说：“我不会做作业，但明天要交。”妈妈说：“不要哭，妈妈教你。”

上两例中在给 学生讲解词义时，可以运用比较法解释。汉语中的“送”的基本意义是把东西拿给别人、赠送给别人，而“ส่ง”在泰语里则内涵较广，有“发”、“寄”、“交”、“派”等含义。像“寄信”（ส่งจดหมาย）和“交作业”（ส่งการบ้าน）都可以用“ส่ง”来表达，并且很多字典也简单地将“ส่ง”翻译为“送”，让学生误以为“ส่ง”和“送”的意义和用法是完全一致的，因而出现误用的情况。

(二) 针对不同教学对象及不同教学阶段而采用的词语释义方法

1. 初级班学生的词语释义法

在泰国，汉语初级班学生是指大学一、二年级的学生。他们学习的汉语词语都比较简单，比如日常用语、数词、亲属称呼等。笔者在教授初级汉语词语课时，使用过的最有效的释义法就是演示法。比如：笔者在讲解泰国菜和中国菜时，使用图片或实物展示给学生看，然后让学生分别用学过的词语和新词语造句。在讲解名词和简单动词时，笔者还经常使用直接法和翻译法。比如：水果、桌子、手机、报纸等容易找出来的实物，可以展示实物，但是不方便带来的可以用图像、幻灯片进行教学。在讲解有些动词时，用动作来表示，还让学生参与老师设计的活动，比如：走、跑、跳、打、坐等。如果是比较抽象的词，像副词、介词、连词等虚词，就要使用母语解释，并详细讲解它的用法，让学生造句。例如：和 (และ)、非常 (มากเป็นพิเศษ)、不 (ไม่)、没有 (ไม่มี)、吗 (ไหม)，直接使用母语泰语讲解，然后给学生举例，说：“我非常喜欢吃橘子”。顺便解释“非常”是一个副词，放在动词前面的位置，比“很”的程度更高。再比如：汉语中的“胖”和“肥”是近义词，前者翻译成泰语是“อ้วน”，后者翻译成泰语也是“อ้วน”，应告诉学生“胖”只能用于描述人，而“肥”不仅描述动物，还可以指衣物的宽大。再举一例：

* 它是一只顽皮的猫，但是它爱业主很多，它不会伤害到业主。

它是一只顽皮的猫，但是它很爱主人，它更不会伤害到主人。

例句中“业主”和“主人”这两个词虽然都指人，但是理性意义是不同的，学生会错误理解“业主”，在这种情况下教师可以利用学生的母语泰语直接解释“业主”(เจ้าของกิจการ)是指产业或企业的所有者，如“住房业主”。“主人”(เจ้านาย)是指财物、权力的所有者，也指狗、猫等家畜的所有者。这样学生一听就会明白它的本义。再举一例：

* 我喜欢穿红帽子。

我喜欢戴红帽子

例句中“穿”和“戴”这两个词在泰语中都是“สวมใส่”的意思，因此给学生讲解“穿”的词义时，要注意“穿”和“戴”的认知概念是不同的，在教学中应该解释“穿”是要通过孔、洞、缝隙等叫穿；例如：穿衣服、穿袜子等，而“戴”是把东西放到别的东西上面叫做戴；例如：戴眼镜、戴戒指等。

在教初级水平的学生时，也不能只用母语直译讲解，还应该使用目的语翻译让学生提高汉语能力。在教一个词的意义时，还可以利用学生学过的词和新学的词对比学习。比如：汉语的“请”（เชิญ）用目的语泰语可以进行对比扩展学习，即：

“请进”	“请坐”	“请看”	“请喝茶”
เชิญเข้ามา	เชิญนั่ง	เชิญดู	เชิญดื่มชา

此外，在初学者的词语教学中应该注意结合使用语境法。在教学中，为了使能够想象出一个词语的含义，可以举现实生活中的例子，创造语境来帮助他们学习和理解词语的确切含义。因为通过举例子和创造语境，可以把抽象化的事物具体形象化。如：在讲方向词的时候，“前、后、左、右”，可以设计一个情景让学生练习方向词。还可以用之前学过的词进行提问如，A坐在B的前边，B坐在A的后边，C坐在B的右边然后老师最后也可以提问“谁坐在谁的哪边？”使用语境法具体想象地让学生通过课堂上的情景学会方向词。

笔者通过几种释义法分析，初级班学生学习汉语时通过实物、实际的形象导入学生到实际的情况，让他们生动地学习，通过感知思考就会便于记忆。同时使用母语释义的是一个必然的过渡阶段，因为学生还要依赖母语一对一的对应，但是这种方法也存在很多的利弊，有利于学生学习的速度加快，但弊端就是不能准确地理解汉语词语的原义，由于不同的语言都有个别的差异，因此，除了教师在课堂上教词汇的指导下，还应鼓励学生在词汇的情况下，将学到的词汇在实际中多多使用。此外，有些词语是孤立的，脱离了语境该词就不会有效地发挥它的功能，泰国学生在学习汉语词语时，也一定要善于在语境中使用。

2. 中高级班学生的释义法

在泰国，中高级班的学生通常指的是大学二年级以上的学生。针对中高级班的学生，笔者根据自己的教学经验认为应采用直接法、目的语释义法、语素释义法、文化含义阐释法等词语释义法进行教学，而且可以结合使用这几种方法。具体情况为：

在中高级班的词汇教学中，学生已经掌握了大量的基本词汇，所以在讲解生词时，可以先告诉学生这些词是属于哪种词性，然后用汉语解释这个词的本义，如果这个生词还有另外的意义，教师可以直接解释生词的其他意义，最后再举出例句及让学生造句。如：

* 小狗狂吠为了它要帮助它的主人，它不想要它的主人取得伤害。

小狗狂吠是为了帮助它的主人，它不想让它的主人受到伤害。

例句中的“取得”和“受到”在泰语中都可以用“ได้รับ”表示，都有得到的意思。在教学中，教师应该通过汉语释义法解释“取得”这个词含有主动意味，对象多为抽象事物，如“取得进步、取得成绩”。而“受到”则含有被动意味，多强调承受外来的影响，如“受到奖励、受到欺负”。

对于中高年级学生而言，学习语言的同时也要学习该语言背后的社会文化内涵。比如讲解成语时，可以告诉学生相关的历史故事，再教会他们如何用这个词。有些成语长期以来人们习惯使用为词组或短句，就含有一定的引申意义，有些中高级阶段学生当学到成语时，不知道它的含义与义项，教师在教学意义时应从字义开始进行分析，可以让学生猜出语素的意义，例如：天涯若比邻，“天涯”就是“很远的地方”，“若”是“好像”，“比邻”译为“相近的邻居”，这样教师就可以告诉学生它整体的意思“虽然在分离远的地方，但是感觉好像离得很近”，用来表示朋友的友情。成语的教学根据不同词语的特点采用上下文语境、情景语境、文化语境等释义方式，并在语境中讲解它们的语体义、文化义等附加意义。

笔者认为在中高级阶段的汉语学习者教师采用最多的释义法是用目的语讲解，并与具体的语言环境中判断词语的意义结合运用，因为学生在

中高级阶段已经积累了一定的词语，所以教师促进使用汉语讲解并与语境和文化相结合，笔者认为会发挥更有效的作用，但我们经常发现泰国学生在中高级阶段学的近义的词语，他们就会采用回避的策略，很少使用，由于他们没有辨析清楚它们的词义差别，所以到了中高级阶段学生使用的词语就会出现更多的偏误现象。

四、结语

综上所述，教师在进行词汇教学时，不仅应该了解学生的汉语水平，而且应该了解学生的学习态度，针对不同的教学对象、不同的教学阶段，教师应该采用不同的词语释义方法。词语释义的方法选对了，词语教学就能事半功倍。而且在面对一些特殊的词语教学时，必须择优选取释义法，当然不是每一词只能采用一个释义法，教师采用的释义方法是没有最好的，只有最合适的释义方法。甚至可以结合使用几种方法，交叉互补，相得益彰。笔者认为泰国学生学习汉语时通常遇到母语的影响困惑的现象，因此，教师要更深入地了解泰国学生经常遇到哪些困惑或困难，教师才会分析出学生最多的偏误在哪些部分，才能采取更有效地词语释义法解决问题，笔者通过对泰国学生学习汉语词汇时遇到的困难进行整理、归纳和总结，加上对对外汉语教学中的词语释义法的学习和研究，总结出了一些经验教训，分析了问题的原因，力争引以为鉴。

参考文献:

敖桂华(2008)对外汉语近义词辨析教学对策,《汉语学习》第3期。

贾颖(2001)字本位与对外汉语词汇教学,《汉语学习》第4期。

钱润池(2004)简论对外汉语词汇教学中的语素义教学,《暨南大学华文学院学报》第2期。

孙德金(2012)《对外汉语词汇及词汇教学研究》,北京:商务印书馆。

索振羽(2000)《语用学教程》,北京:北京大学出版社。

曾立英(2010)《汉语作为第二语言的词汇教学》,北京:中央民族大学出版社。

作者简介:

林文贤, Pimporn Wattanakamolkul,女,泰国籍,中央民族大学国际教育学院国际汉语教学汉语国际传播方向在读博士。

Fa Nuea Journal

FACULTY OF HUMANITIES CHIANG RAI RAJABHAT UNIVERSITY

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
Faculty of Humanities Chiang Rai Rajabhat University
80 หมู่ 9 ถนนพหลโยธิน ตำบลบ้านคู่อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย 57100
โทรศัพท์ 0 5377 6013 ต่อ 1210 โทรสาร 0 5377 6025

